

บทที่ ๔

รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตสนาร (ทองสุก สุธสโส)

ธรรมะในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลาช้านาน ยังความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ แต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของคุณธรรมในใจคนเพิ่มขึ้นอย่างทบเท่าทวีคูณ ธรรมะเป็นสิ่งล้ำสมัยในความคิดของคนบางกลุ่ม การกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของพวกพ้องและปากท้องของตนเองเป็นสิ่งสำคัญเมื่อวิชาครอบงำมากขึ้น^๑

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเผยแผ่แต่ละรูป ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ที่เหมือนกันและแตกต่างกันออกไป ตามความถนัด ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ หรือตามจริตของแต่ละรูป เช่น

พระอัสสชิเถระท่านมีแนวทางการเผยแผ่ด้วยการใช้วิธีการสื่อสารทางอาการสำรวมอินทรีย์เพื่อสร้างศรัทธาให้แก่ผู้พบเห็น

พระสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวา ผู้มีแนวทางการเผยแผ่ ด้วยการเริ่มต้นสนทนาเป็นจุดสำคัญ การเผยแผ่ได้มุ่งไปที่เนื้อหาสาระให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เผยแผ่ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่เสียดสีใคร ใช้ภาษาที่นุ่มนวล สละสลวย ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ ตั้งใจสอนโดยเคารพ

พระมหาโมคคัลลานะ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย ได้มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่แบบสนทนา บรรยาย ตอบปัญหา และใช้ฤทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากพระสาวกรูปอื่น ๆ

พระมหากัสสปะเถระ พระผู้ทรงรุดงค์วัตร มีเอกลักษณ์เฉพาะ คือ การรักษาและดำรงไว้ซึ่งพุทธพจน์ซึ่งสามารถรักษาคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ได้

^๑ ธีรนนท์ ประกายสันติสุข, “ธรรมะเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ”, ในธรรมนิเทศปริทรรศน์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาธรรมนิเทศรุ่นที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : เอมี่เทรดดิ้ง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๑ – ๑๓๖.

พระอานนทเถระ พุทธอุปัฏฐาก ผู้มีความโดดเด่นที่แตกต่างไปจากพระเถระรูปอื่น เช่น เป็นผู้มั่งมีรูปงาม น่ารักน่าเลื่อมใส ใฝ่ต่อการศึกษา ช่างคิด ช่างสังเกต ช่างถาม สุภาพอ่อนโยน รักการประหยัด มีจิตเมตตาต่อผู้อาวุโศ มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ ทั้งวิธีการแสดงธรรม สนทนาธรรม โต้ตอบ ปัญหาธรรม สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งในพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เป็นต้น

พระนักเผยแผ่ในประเทศไทยในปัจจุบัน บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้ง เช่น หลวงพ่อพุทธทาส บางรูปเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน เช่น พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโ) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่เป็นวิชาการ เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่เข้าใจง่าย เป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานของศีลธรรม จริยธรรมในสังคม เช่น พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) เป็นต้น

การเผยแผ่พุทธธรรมและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้กับพุทธศาสนิกชน นักเรียน นักศึกษา และลูกหลานไทยในยุคนี้ พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบริบทหนึ่งของสังคมมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจในการเผยแผ่พุทธธรรม คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเอง และแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้เพื่อการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารก้าวไปเร็วมาก ก่อให้เกิดปฏิวัติทางการสื่อสารโดยเฉพาะทุกวันนี้ การสื่อสารมีหลายรูปแบบทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ พระสงฆ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้สื่อเป็นช่องทางในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มากขึ้น รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ก็ต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับของประชาชน เพราะงานเผยแผ่พุทธธรรมเป็นงานหลักเป็นหัวใจที่ทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรือง เป็นงานแรกที่พระบรมศาสดาดำริและทรงทำมัลลมหาโยสุดท้าย^๒ แม้ภายหลังเสด็จดับขันธปรินิพพานไป เหล่าสาวกทั้งหลายก็ได้ดำเนินการแสดงพระธรรมเทศนา สั่งสอนตามรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระองค์เป็นลำดับสืบมา

พระธรรมทัศนาธ (ทองสุก สุธสฺโส) เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ยึดถือรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าและพระสาวกมาเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พุทธธรรม ไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติผู้สอนหรือนักเผยแผ่ จุดมุ่งหมายในการสอน หลักการสอน ลีลาการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้ท่านจะยึดถือรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าและพระสาวก แล้วท่านยังยึดถือรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ตามหลักนิเทศศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็น องค์ประกอบของผู้ส่งสาร คุณสมบัติของผู้ส่งสาร องค์ประกอบของสาร ช่องทางการสื่อสาร

^๒ เฒ่าไม้แห้ง-เฒ่าทารก, ฝากไว้กับกาลเวลา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๔๖), หน้า ๕๐.

คุณสมบัติของผู้รับสาร เพื่อให้การเผยแผ่ของท่านน่าสนใจ และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยท่านได้ปฏิบัติตนเป็นแม่แบบหรือแบบจำลองแห่งความดีงาม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีมโนปณิธานอันแรงกล้า ได้ให้ดวงตาแห่งปัญญาแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าเท่าเทียมเสมอเหมือนกัน เพราะท่านเพิ่มพูน บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติของความเป็นนักเทศน์ นักเผยแผ่ชั้นดี ด้วยมีศรัทธาจริง คือ รู้ดี เทศน์ดี และประพฤติดี^๑ มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ เป็นที่ประทับใจ ปลื้มใจ ปลุกใจ ปลอบใจ แก่ประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงได้ชื่อว่าเป็นแม่แบบที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการรักษาพระสัทธรรมให้คงทนถาวรสถาพรต่อไป ผู้วิจัยจึงมีความศรัทธาเลื่อมใส สนใจใฝ่ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) เพื่อนำมาศึกษาให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจในเนื้อหาพุทธธรรม การศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) โดย ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้

๔.๑ รูปแบบการใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส)

๔.๒ ศึกษาแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส)

๔.๓ ศึกษาคุณลักษณะพิเศษ และกุศโลบายในการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส)

๔.๑ รูปแบบการใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส)

สื่อ (Chanel หรือ Media) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ซึ่งจะเป็นพาหนะหรือตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร การที่ผู้ส่งสารซึ่งต้องการส่งสารไปยังผู้รับ แต่ไม่มีสื่อการสื่อสารนั้น ๆ ย่อมไม่เกิดขึ้น “สื่อ” นั้นได้นำมาใช้กันในความหมายที่ค่อนข้างกว้างขวาง เช่นอาจรวมถึงตัวสารเข้าได้ด้วย^๒ ในส่วนของการศึกษารูปแบบการใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะนี้จะทำการศึกษาวิจัยรูปแบบที่พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะ ๒ วิธีการ คือ

๑) สื่อบุคคล ได้แก่ พระธรรมเทศนา บรรยายธรรม สัมโมทนียกถา การให้อโวาท

๒) สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยูกระยายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ บทประพันธ์ บทกวี และบทความ

๔.๑.๑ การใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่ธรรมะ

สื่อบุคคล ในที่นี้หมายถึง พระธรรมเทศนา ปาฐกถาธรรม บทบรรยายธรรม สัมโมทนียกถา โอวาทที่พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ใช้เป็นสื่อในการเผยแผ่ธรรมะ อันเป็นการสื่อสาร

^๑พระบุญโชค ชยธมโม (สังแสง), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖.

^๒ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข, ประสิทธิผลการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะ หลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข (ฉบับย่อ) , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๙.

ระหว่างบุคคลบ่งเป็นนัยว่า ผู้ทำการสื่อสารเป็นบุคคล (Human) ได้แก่ พระธรรมทศนาธร (ทองสุก สุธสโส) มีปฏิกริยาตอบโต้กันอย่างฉับพลันระหว่างผู้ส่งสารและรับสาร ได้แก่ พุทธบริษัทผู้รับทราบ การเผยแผ่ผ่านสื่อบุคคลประเภท ต่าง ๆ ดังนี้

๑. พระธรรมเทศนา หมายถึง การชี้แจงแสดงเหตุผลให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในที่ธรรมที่ควรรู้ควรเห็น โดยมีท่วงทีลีลาสำนวนโวหารเป็นรูปแบบที่ใช้ในการเทศนาธรรมโดยเฉพาะ หรือเป็นการยกพระบาลีขึ้นมาตั้งกระทู้ (อุเทศ) แล้วอธิบายกระทู้ที่ตั้งไว้ไปตามลำดับ (นิเทศน์) และลงท้ายด้วยการให้ความรู้ที่ผู้ฟังสามารถปฏิบัติตามได้ (ปฎินิเทศ)^๕ หรือการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดง เพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจ จะได้ละชั่ว ทำดี มีสววรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายหมายของชีวิต^๖ สำหรับพระธรรมทศนาธร (ทองสุก สุธสโส)ท่านได้แสดงพระธรรมเทศนาตามสถานที่ต่าง ๆ ไว้มากมาย ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาโดยจะขอยกมาพอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

๑) ธมมสวนมยกลา	๒) นวรหคุณกลา
๓) ทสานุสสุตติกลา	๔) ปิตสมโพชนงคกลา
๕) มจจกตตพพกุสลกลา	๖) สตินาถรณธมมกลา
๗) อธิษฐานบารมีกลา	๘) ถพุทธาติมานตากกลา
๙) พุทธตาสตติกลา	๑๐) สนตติกลา
๑๑) ทุกขมจจยกลา	

๒. บรรยายธรรม หมายถึง การแสดงธรรมในรูปแบบบรรยาย ซึ่งมีการกำหนดหัวข้อผู้บรรยายต้องบรรยายให้อยู่ในกรอบของเรื่องนั้น พระธรรมทศนาธร (ทองสุก สุธสโส) ท่านได้บรรยายธรรมไว้มากมายผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาโดยจะขอยกมาพอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- ๑) มนุษย์กับการบวช
- ๒) ความสำคัญของคน
- ๓) หลักสัมพันธภาพที่ดี
- ๔) ศีลธรรมยอมพ่ายต่อวิทยาศาสตร์แล้วหรือ

^๕พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภ) “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมโม)” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๐.

^๖เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๔.

๓. โอวาท หมายถึง คำกล่าวสอน คำแนะนำ คำตักเตือน คำกล่าวสอนและพร้าสอน การสอนตามหลักโอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา หรือ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๒) ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ หรือ ทำแต่ความดี ๓) ทำจิตใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น^๗ ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาโดยจะขอยกมาพอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- ๑) หลักอิสรภาพของโลก
- ๒) สาระของชีวิต
- ๓) ตนเป็นที่พึ่งของตน
- ๔) กรรมลิขิต
- ๕) ชนะโลกดีกว่า
- ๖) ทิศทางของคนฉลาด

๔. สัมโมนียกถา หมายถึง กถาเป็นที่รื่นเรริงบันเทิงใจ การกล่าวชม การสรรเสริญ ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษา โดยขอยกเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- ๑) สัมโมนียกถาในพิธีทำบุญคล้ายวันเกิด ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๒) ศรีสุทัศน์-รำพึง
- ๓) ธรรมทัศน์-รำพึง

บรรดารูปแบบการเผยแผ่ธรรมทั้ง ๔ ประการข้างต้นนั้น พระธรรมทัศนาธร (ทองสุข สุทสโส) มีวิธีการนำเสนอธรรมะทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยประยุกต์การสอนให้มีลักษณะเป็นแบบ บูรณาการกล่าวคือ ผสมผสานระหว่างการชี้ให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและให้คำชี้แนะ หรือเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุง เพื่อการพัฒนาบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมส่วนรวม

รูปแบบการนำเสนอของท่านจะเน้นเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้ตัว คม ชัด ลึก และตรงประเด็น โดยการนำเสนอในแต่ละครั้งท่านจะมีการเลือกรูปแบบและวิธีการให้เหมาะสมทั้งต่อตนเอง และต่อผู้รับฟัง คือ เลือกรูปแบบที่ตนถนัด และให้มีความเหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้การเผยแผ่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ชวนให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามที่จะฟังเป็นอย่างดี และ

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๘๐.

สามารถนำธรรมะที่ได้รับไปปฏิบัติให้เกิดผลจริงในชีวิตประจำวัน นำไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง และสังคมส่วนรวม โดยรูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมะของท่านจะยึดถือแบบอย่างตามแนวทางการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าและพระสาวก โดยท่านนำเอาวิธีการเหล่านี้ มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจะขอนำเสนอเนื้อหาของธรรมะที่พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) ได้นำเสนอ เพียงตัวอย่างบางส่วน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษารูปและวิธีการเผยแผ่ที่พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) ท่านใช้สามารถแบ่งเป็น ๔ วิธี ดังนี้

๑. นำเสนอโดยตรง
๒. นำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย
๓. นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์
๔. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ

๑. นำเสนอโดยตรง

การนำเสนอโดยตรง เป็นวิธีการที่พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) ใช้ในการบอกความหมายของข้อธรรมโดยตรง แล้วอธิบายความหมายและกล่าวขยายความต่อไป และจะสรุปเป็นคำกลอนในตอนท้าย ดังตัวอย่าง เช่น

เรื่อง หลักสัมพันธภาพที่ดี

..... หลักสัมพันธภาพที่ดี มีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. เมตตา มนุษย์เราจะต้องรักใคร่เห็นใจกัน โดยนึกถึงอกเขาอกเรา ว่าเรารักสุขเกลียดทุกข์ ฉันทิ คนอื่นเขาก็รักสุขเกลียดทุกข์ ฉันทัน และนึกถึงหลักร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ในใจเสมอว่า เราร่วมบิดามารดาเดียวกัน ร่วมสกุลกัน ร่วมอาจารย์เดียวกัน ร่วมสำนักศึกษาเดียวกัน ร่วมบ้านตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศเดียวกันร่วมชาติและศาสนาเดียวกัน ร่วมทวีป ร่วมโลก และร่วมจักรวาลเดียวกัน เราควรร่วมสุขร่วมทุกข์ ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน พร้อมกันนี้ ก็แสดงอาการกายวาจาและใจใฝ่ถึงกัน ด้วยเมตตาเสมอ

๒. ทาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของ เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ด้วยการให้สติปัญญา เช่น กล่าวคำแนะนำ และให้การศึกษาแก่กัน เป็นต้น ตามฐานะและหน้าที่อันตนจะพึงให้ได้ ในส่วนเป็นผู้เสนอคุณ เช่น มารดาบิดาจะพึงให้แก่บุตรธิดา ครูอาจารย์จะพึงให้แก่ศิษย์ ญาติจะพึงให้แก่ญาติ มิตรจะให้แก่มิตร สามีจะพึงให้แก่ภรรยา รัฐจะพึงให้แก่ราษฎร และในส่วนเป็นผู้สนองคุณ เช่น บุตรธิดาจะพึงให้แก่มารดาบิดา ศิษย์จะให้แก่ครูอาจารย์ ญาติจะพึงให้แก่ญาติ มิตรจะพึงให้แก่มิตร ภรรยาจะพึงให้แก่สามี และราษฎรจะพึงให้แก่รัฐ เป็นต้น สร้างนิสัยให้เป็นคนไม่คับแคบ เห็นแก่ตัว และพวกพ้องของตัวเองจนส่อให้เห็นชัดว่าผิดต่อฐานะและหน้าที่ของตนต่อไป

๓. สีสสมตา ก่อตั้งระเบียบความไม่เบียดเบียนกันด้วยกายวาจาและประพฤติดต่อกันที่มารยาทที่สุภาพอ่อนโยน เป็นที่วางใจกันได้ในทางที่จะไม่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินต่อกัน ในทางที่จะไม่กล่าวเท็จ กล่าวส่อเสียด กล่าวคำหยาบ และกล่าวคำเหลวไหลต่อกัน เป็นต้น

๔. ทิฏฐิสมตา มีความเห็นไปในทำนองเดียวกัน โดยยึดเอาเมตตา ทานและสีสสมตา ทั้ง ๓ ที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นหลักใหญ่ จะทำสิ่งใดก็ร่วมปรึกษาหารือกันเท่ากับเป็นหูเป็นตา ช่วยกันป้องกันความผิดพลาด รวมปัญญาความฉลาดทุกทาง ทุกแง่และทุกมุมเข้าด้วยกัน ไม่ถือรั้นเอาแต่ความเป็นส่วนตัว หรือส่วนหมู่ชนเล็กน้อย อันเป็นทางให้ผิดพลาด และนำมาซึ่งความน้อยเนื้อต่ำใจต่อกันได้ง่าย

หมู่คณะและสังคมมนุษย์ใด ปฏิบัติตามหลักสัมพันธภาพทั้ง ๔ นี้แล้ว หมู่คณะและสังคมมนุษย์นั้น ก็จะได้รับผลเลิศ ๗ ประการ คือ

๑. สรณะ	จะเป็นที่รำลึกถึงกัน และเป็นที่พึ่งต่อกัน
๒. ปิยะ	จะเป็นที่รักใคร่อาลัยต่อกัน
๓. ครุ	จะเป็นที่เคารพยำเกรงกัน
๔. สังคหะ	จะเป็นที่สงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อกัน
๕. อวิวาทะ	จะไม่วิวาทแก่งแย่งกัน
๖. สามัคคี	จะพร้อมเพรียงกัน
๗. เอกีภาวะ	จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ฉะนั้น จึงเห็นชัดว่า หลักทั้ง ๔ นี้ เป็นหลักสัมพันธภาพที่ดีของมวลมนุษยทั่วไป เพื่อจำง่าย ขอสรุปเป็นคำกลอนไว้ว่า

อันโชตรวนพรวนพันขันชะเนาะ
 ยังอาจเปราะเปรี๊นขาดพินาศได้
 ไม่แน่นหนาตราตรึงถึงหัวใจ
 เหมือนดั่งใช้เมตตาเข้าหากัน
 กับเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เนนนัก
 อีกรู้จักทำดีมีศีลมัน
 และเห็นร่วมรวมปัญญาเข้าหากัน
 จึงจะมันมัดตรึงถึงใจ เออฯ^๔

^๔พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุกสุโส), นิพนธ์สาส์น ของ พระธรรมทัศนาธร, (พระนคร : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๐๘), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

เรื่องมนุษย์กับการบวช

คำว่า “มนุษย์” แปลว่า “เป็นผู้มีใจสูง” หมายความว่า มีใจสูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งเป็นสัตว์โลกด้วยกัน คือ สูงด้วยการมีธรรมประจำใจ ข้าพเจ้าคิดว่า การแปลและการตีความของคำว่า “มนุษย์” อย่างนี้ เป็นการถูกต้องและเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะว่าถ้ามนุษย์เรามีจิตใจต่ำ คือ ปราศจากธรรมประจำใจแล้ว จะมีข้อแตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉานไปได้อย่างไร แม้ว่าข้อแตกต่างในเรื่อง ทรวดทรงจะยังมีเหลืออยู่ นั่นก็แต่เพียงแบบของทรวดทรงอันเป็นเปลือกนอกเท่านั้น ข้าพเจ้าคิดว่า จะยิ่งซ้ำร้ายหนักขึ้นไปอีก เพราะโอกาสที่มนุษย์นั้น มีภาษาพูดติดต่อกันได้ มีปัญญาสามารถในการ ประดิษฐ์ และมีขนบธรรมเนียมที่ให้อยู่ร่วมกันได้เช่นนี้ เมื่อเขามีใจต่ำแล้ว เขาก็จะถือโอกาสเอาภาษาคำพูด เอาสติปัญญาประดิษฐ์ และเอาขนบธรรมเนียมที่ให้อยู่อยู่ร่วมกันได้นั้น มาเป็นช่องทางให้เขาลอบระบายหรือฉีความโสมมแห่งความเป็นผู้มีใจต่ำของเขาได้สะดวกและกว้างขวางยิ่งกว่าสัตว์ดิรัจฉานหลายร้อยเท่า ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้ามนุษย์เราได้มีใจต่ำจริงไปเช่นนั้นแล้ว ก็น่าจะได้มีการประกาศยกเลิกชื่อที่เรียกว่า “มนุษย์” กันเสียให้เป็นที่โจ่งแจ้ง แล้วเราหาศัพท์ที่เหมาะสมกัน เช่นคำว่า “มนิจ” ซึ่งแปลว่า “เป็นผู้มีใจต่ำ” เอามาใช้แทนใหม่จะดีกว่า เพราะเมื่อเราได้เปลี่ยนเป็นมนิจแล้ว เราจะได้คอยระวังตัว ไม่ต้องถูกตบตาดด้วยชื่ออันเป็นที่บังหน้าซึ่งกันและกันอีกต่อไป

แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่า มนุษย์เราจะเป็นมนิจไปไม่ได้ ในเมื่อเรายังมี “การบวช” กันอยู่

การบวช คืออะไร กล่าวตามรูปศัพท์ คือกริยาที่เว้นจากการกระทำชั่วทุกอย่าง แต่เมื่อกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่กริยาที่เว้นจากการทำความชั่วอย่าง ๑ กริยาที่บำเพ็ญความดีอย่าง ๑ และกริยาที่ทำให้ใจให้ผ่องใสอย่าง ๑ นี้แหละเป็นเนื้อแท้

ส่วนวิธีการต่าง ๆ เช่น การโกนผม โกนหนวด ไว้ผม ไว้หนวด นุ่งห่ม แต่งตัว และทำอย่างนั้นอย่างนี้ นั้นเป็นเพียงเปลือกหรือสะเก็ดของการบวช ซึ่งเป็นเพียงการช่วยให้เนื้อแท้ของการบวชนั้นจริงจิ่งขึ้นกว่าธรรมดาเท่านั้น แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ตรัสยืนยันความนี้ไว้ว่า

อลงกโต เจปิ สมณญเรย

สนโต ทนโต นิยโต สพฺรหมจารี

สพฺเพสุ ญฺเตสุ นิธาย ทณฺฑิ

โส พฺราหมโณ โส สมโณ ส ภิกขุ

แปลว่า ถึงแม้ว่าจะแต่งตัวอย่างฆราวาส ถ้าสามารถจะสงบตนได้ ผีกลตนได้ ปฏิบัติพรหมจรรย์ได้เป็นนิจ มีจิตเมตตาในสรรพสัตว์ได้แล้ว เขาผู้นั้นชื่อว่า “เป็นพราหมณ์” และ “เป็นภิกษุ” ได้ดังนี้

แต่ที่การบวชยังต้องมีการถือเพศอยู่ด้วยนั้น เพราะการถือเพศ เช่นเป็นพระภิกษุเป็นต้น เป็นการช่วยให้ผู้บวชปฏิบัติจริงจิ่งต่อเนื้อแท้ของการบวชนั้นอย่าง ๑ เป็นการช่วยให้ผู้ที่ยังไม่ได้บวชเกิดความสำนึกตนในเมื่อพบกับคนที่บวชแล้วนั้นอย่าง ๑

ผู้บวชด้วยการถือเพศนั้น สำหรับพระพุทธศาสนา มีข้อบังคับหรือที่เรียกว่า วินัย ชี้แจงไว้ให้ปฏิบัติอย่างครบครัน มีระบบและประเพณีประจำ มีสถานที่อยู่ซึ่งเรียกว่า “วัด” อยู่คนละสัดส่วนกับฆราวาส จึงเป็นการช่วยให้ผู้บวชได้มีโอกาสสร้างเนื้อแท้ของการบวชได้ดียิ่งกว่าบวชโดยไม่ได้ถือเพศ และยังคงคลุกเคล้าอยู่กับครอบครัวในละแวกบ้านที่ยังไม่มีการบวชอยู่นั้น

ส่วนการบวชที่ไม่ต้องถือเพศนั้น มนุษย์ผู้ใจสูงจริง ๆ ก็อาจทำได้ โดยการตั้งปณิธานว่าจะปฏิบัติตามระบบเนื้อแท้ของการบวชให้จงได้ จะไม่ยอมให้อธรรมของคนที่ไม่บวชมาครอบงำไม่ว่าจะด้วยวิถีทางประการใด ถ้าตั้งใจเด็ดขาดและปฏิบัติตามที่ตั้งใจไว้นั้นแล้ว การบวชนั้น ก็สำเร็จได้โดยไม่ต้องถือเพศแต่ประการใด

แต่การบวชแบบไม่ถือเพศนี้ รู้สึกว่าทำได้ยาก เพราะไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดมั่นยิ่งรวมอยู่ในที่ ๆ ไม่มีการบวช และถูกชักจูงไปในฝ่ายต่ำด้วยแล้ว ก็ยิ่งยากหนักขึ้นเท่า ๆ กับกลิ้งกรงขึ้นบนยอดเขานั่นเทียว

อย่างไรก็ดี มนุษย์ทุกคนจะต้องหาเวลาบวชให้ได้สักครั้งหนึ่ง เพื่อเชยิบจิตใจของตัวให้สูงขึ้นไป หากยังหาเวลาบวชไม่ได้ก็ต้องช่วยกันรักษาการบวชไว้โดยวิธีสนับสนุนผู้อื่น เช่น เมื่อเห็นคนที่มีเพศนักบวช ก็คารวะ ผู้นี้ได้เข้าสู่ทางของมนุษย์ผู้ใจสูงได้แล้ว และแสดงความนับถือด้วยกาย วาจา ใจ หรือด้วยถวายเป็นอุปัชฌาย์ตามสติกำลังของตน อันนี้แหละจะเป็นมหากุศล เพราะช่วยกันรักษาและส่งเสริมความเป็นมนุษย์อันเป็นแท้จริงไว้

จึงพอสรุปได้ว่า การบวชนั้น จะบวชโดยถือเพศหรือไม่ถือเพศก็ได้ทั้งนั้น ขอเพียงอย่างเดียวว่า เป็นมนุษย์แล้วต้องมีการบวชให้ได้ เพราะถ้าไม่มีการบวชก็คือไม่มีการละชั่ว ประพฤติดี แล้วจะเป็นมนุษย์ผู้ใจสูงได้อย่างไร กับช่วยสนับสนุนการบวช โดยถือว่าเป็นวิธีการที่จะรักษาความเป็นมนุษย์ไว้ให้มันคงอยู่ตลอดไป

การบวชจึงนับว่า เป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นเครื่องมือช่วยให้ความเป็นมนุษย์ได้สูงขึ้น สูงยิ่งขึ้น และสูงขึ้นจนสุดยอดของความสูง เป็นแน่แท้แล

เป็นมนุษย์สุดประเสริฐที่ตรงชื่อ	ซึ่งแปลถึงความหมายว่า “ใจสูง”
มีปัญญาสามารถอาจชักจูง	ให้ตนสูงยิ่งขึ้นทุกคืนวัน
สัตว์โลกอื่นตื่นด่าไม่อาจสู้	ต้องแพ้รู้หลักกลัวจนตัวสั่น
เลยตั้งชื่อสัตว์อื่นทุกพื้นพันธุ์	ว่าเป็นชั้นเดรัจฉานขนานนาม
แปลว่าสัตว์ขัดขวางหนทางที่	ล้วนพาที่ถ้อยรังเกียจและเหยียดหยาม
ตั้งพวกตนว่ามนุษย์สุดสวยงาม	บำเพ็ญความดีสูงขึ้นไป
พิเคราะห์หัดหมู่มนุษย์ทุกชุดชาติ	ช่างสามารถสมนามตามวิสัย
เจริญจริงยิ่งกว่าสัตว์ด้วยปัจจัย	เช่นของใช้ของกินสินทุกอย่าง
รู้จักรวมรวมกันอยู่เป็นหมู่ใหญ่	มีวินัยข้อขนบครบทุกอย่าง

บางสมัยใจสมัครรักหนทาง
 บางสมัยใจสมัครรักเรื่องร้าย
 เอาร่างตนปนมนุษย์ยุคดำเนิน
 ถ้าแบบนี้มีมากแล้วยากยิ่ง
 เพราะมนุษย์ใจฉลาดต่ำลงมา
 แต่ถ้ามีการบวชกวัดชั้นอยู่
 เพราะการบวชก็คือทิ้งสิ่งกาลิ
 อันการแปลงแต่งเพศพิเศษนั้น
 ว่าใครบวชใครไม่บวชสำรวจกาย
 ถ้าคนใดใจสมัครรักการบวช
 ปล่อย้างโนไว้ไม่บวชขอตัวใด
 เป็นมนุษย์ควรต้องยุคเอาการบวช
 ใครชิงชิงการบวชไม่ตรวจทำ
 ฉะนั้นเราเหล่ามนุษย์ทุกชุดชั้น
 ว่าการบวชของเรานี้ดีหรือไร
 ถ้าคราวนี้ยังไม่มีเวลาบวช
 ละเลิกบวชเสียทีเดียวไม่เกี่ยวพัน
 จะรักษาบวชไว้ให้คงอยู่
 เช่นสงเคราะห์บวชเขาเหล่ามนุษย์
 นี่แหละยอดของกุศลผลสูงสุด
 จักเป็นญาติศาสนารักษานว
 แก้วทั้งนี้มีฤทธิ์ประสิทธิ์เลิศ
 สุขมนุษย์สุขสวรรค์ชั้นทั้งปวง

ช่วยกันสร้างเสริมคณะให้เจริญ
 เห็นแก่ได้ถูกหรือผิดไม่คิดเงิน
 เอาใจเดินแบบสัตว์เป็นอัตรา
 จะเกิดสิ่งยุคเชื้ญทุกเส้นหญ้า
 ควรเปลี่ยนว่าพวกมนิจนินทิต
 คงจะชูช่อมมนุษย์ได้สุดที่
 แล้วทำดีพร้อมทั้งใจให้สบาย
 ก็เพียงกันเขตคูให้รู้ง่าย
 เป็นเครื่องหมายภายนอกบอกถึงใจ
 จะเข้มงวดบวชแต่ในก็ใช้ได้
 แต่ข้างในนั้นต้องหนักด้วยหลักธรรม
 เป็นเครื่องกวัดขันไว้มิให้ต่ำ
 จะตกต่ำจากมนุษย์ทรุดลงไป
 จงพากันไตร่ตรองให้ผ่องใส
 แล้วตั้งใจบวชตัวให้ทั่วถึง
 รอไว้กวัดหลังก่อนค่อยผ่อนผัน
 นั้นคิดสั้นเสียศักดิ์หลักมนุษย์
 ต้องเชิดชูการนี้ให้ดีที่สุด
 หรือช่วยอุดหนุนตามยามบวชแล้ว
 แต่งมนุษย์ให้อร่ามงามเหมือนแก้ว
 จะพบแก้วแสนงามถึงสามดวง
 ก่อให้เกิดสุขได้อย่างใหญ่หลวง
 และสุขล่องเข้านิพพานสำราญ เอยา^๙

๒. นำเสนอโดยเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย

การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบนี้ พระธรรมทศนาธร (ทองสุข สุทสุโส) ท่านได้
 นำเสนอด้วยการนำเรื่องจากพุทธประวัติ หลักรรม ชาตก หรือเรื่องจากประสบการณ์ มาประพันธ์
 เป็นคำกลอน เป็นการนำเสนอในเชิงการยกตัวอย่างประกอบ เปรียบเทียบหัวข้อธรรม เป็นการสร้าง
 แนวคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังนั้นมีความคิดที่จะประยุกต์ เข้ากับเรื่องราวที่ตนนั้นกำลังฟังอยู่

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗ - ๙๐.

พร้อมทั้งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อคิด สะกิดใจแฝงไว้ให้คิด แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง จอมพระจักรพรรดิ

พระพุทธรองค์ทรงเป็นจอมพระจักรพรรดิ	ร่ายสมบัติล้วนแต่ธรรมคำสั่งสอน
เฝ้าจำแนกแจกธรรมนานิกร	มิได้ซ่อนซุกไว้ใช้แต่ตน
ได้สมบัติรัตนะถึงเจ็ดชนิด	บันลือฤทธิ์โลกพะวงงงจน
จุ่งประขามาเอาธรรมประจำตน	ทั่วมณฑลโลกและทิศมุ่งจิตมา
รัตนะดวงที่หนึ่งนั่นซึ่งนัก	ชื่อว่าจักรคือพระธรรมล้ำเลิศค่า
ได้แก่ทางปฏิบัติมีขมิมา	เป็นมหายาคะขัตติ์แนชัดตรง
รัตนะดวงที่สองก็ผ่องผุด	ได้แก่พุทธโพธิญาณอันสูงส่ง
เป็นมณีรัตนะในพระองค์	โดยใช้ทรงส่องทางสว่างวาว
รัตนะดวงที่สามก็งามเด่น	ได้แก่เบญจวัคคีย์ที่มีกล่าว
เป็นอาชาม้าแก้วแสนแวววาว	เพราะนำชาวพุทธองค์ส่งไปไกล
รัตนะดวงที่สี่ก็ดียู่	ได้แก่หมู่ชฎิลสิ้นน้อยใหญ่
เป็นช้างแก้วนำพระองค์ได้ธงชัย	ในเมืองใหญ่พิมพิสารสะท้านดัง
รัตนะดวงที่ห้าก็นำรู้	ได้แก่คู่อครสาวกที่ยกตั้ง
เป็นขุนพลรัตนะช่วยระวัง	ให้เรียบทั้งอาณาจักรพระจักรพรรดิ
รัตนะดวงที่หกก็ปกป้อง	ท่านยกย่องพระอาณนทัตันห้องจัด
เป็นขุนคลังพระสัทธรรมจำแนกชัด	จัดเป็นรัตนะใหญ่ในพระองค์
รัตนะดวงที่เจ็ดก็เด็ดแท้	หมายพระแม่น้ำสตรีที่สูงส่ง
เป็นผู้ตั้งภิกษุณีนาริวงศ์	จัดเป็นองค์นางแก้วที่แพร่พราย
แม้พระองค์ทรงนิพพานไปนานแล้ว	แต่แสงแก้วยังสว่างไม่ห่างหาย
ช่วยให้โลกได้กระจ่างอยู่พร่างพราย	และให้ได้ธรรมของท่านทั่วกัน เออ ๑๐

เรื่อง วิถีของชีวิตรัก

อันความรักนี้เป็นหลักของกามโลก	ปานดังโอฆะน้ำขึ้นพ้นเวหา
ท่วมมนุญย์สุดสวรรค์ชั้นกามา	ท่วมบรรดาแดนอบายดังสายชล
เพราะฉะนั้นมวลมนุษย์ทุกชุดชั้น	จึงประจันรักแจ้งทุกแห่งหน

๑๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒.

ไม่มีคนพันรักได้สักคน
 อันความรักมีหลักอยู่สองอย่าง
 สองเพื่อเสริมเติมชีวิตและจิตใจ
 ที่ว่าใหญ่เพราะต้องใช้เครื่องมือมาก
 ที่ไม่ใหญ่เพราะไม่ใช่ใหญ่เหมือนกัน
 คนโดยมากมีรักทั้งสองอย่าง
 คนที่รักอย่างเดียวเกี่ยวประจำ
 นักประพันธ์จึงได้สรรคำมาพูด
 ว่ารักนี้มีรสนั้นหยดย้อย
 อันอดอื่นขึ้นอดคงงัดได้
 ตั้งร้อยรสอดได้ไม่รันทน
 อันรูปเสียงกลิ่นรสโพล้แพะ
 กับความดีที่อารมีแก่ใจ
 ทั้งสามอย่างนี้แหละสร้างซึ่งความรัก
 ถ้าสามอย่างจางหายลงคล้ายฤทธิ์
 เมื่อยามรักน้ำตมฝักนั้นชมเปาะ
 เมื่อยามชิงนึ่งแข่งแก่งไล่ความ
 สิ่งทั้งสามตามที่อ้างว่าสร้างรัก
 เพราะเป็นเรื่องสังขารบันดาลมา
 ถึงรักจางห่างไปก็ไม่หมด
 เหมือนยามแล้งน้ำจะแห้งแหล่งตำบล
 เหมือนคูครองปองรักในพักต้น
 รักก็ถูกลูกแบ่งแย่งทำเล
 จะติดตามความรักชักลำบาก
 เหมือนลมพัดกวัดแกว่งแหล่งโลกา
 ที่หายไปก็มีไช้จะหายหมด
 เป็นของอยู่คู่ฟ้าดินไม่สิ้นไป

รักผจญจองจำอยู่รำไป
 หนึ่งเพื่อสร้างสืบทอดนั้นรักใหญ่
 นั้นยังไม่ใหญ่พอเท่าต่อพันธุ์
 เหมือนดังถากถางพงดงมหันต์
 ในการสรรสร้างเครื่องมือจะถือทำ
 จึงต้องสร้างเครื่องใช้ใหญ่อยู่รำ
 ที่ไม่อำนวยความสะดวกนั้นน้อย
 ให้ดังดูใจชวนหวลละห้อย
 ยิ่งกว่าอ้อยตาลหวานชานชาบรส
 อดอาลัยนี้ไม่หลุดสุดจะอด
 แต่อดรสรักไม่ลดระทดใจ
 ที่สวสสรสร้างรักปักนิสัย
 และโศกภัยพอเพียงเลี้ยงชีวิต
 ให้ต่างภักดีแน่นแสนสนธิ
 รักสนิทนนั้นก็คลายลงหายตาม
 นี้ก็เพราะรักอิงด้วยสิ่งสาม
 นี้เพราะสามสิ่งจางลงสาบชา
 ย่อมรู้จักคลอนแคลนไม่แน่นอนหา
 สุดปัญญาจะให้ฐานัน้นทานทน
 ที่หนึ่งลดแต่อีกที่ยังมีล้น
 แต่ไปล้นรวมแรงแหล่งทะเล
 แต่พอตนมีลูกปลุกเสกน้
 พร้อมทั้งเห่ทางตามยามชรา
 มันยุ่งมากยากล้นพันจักหา
 บางทีมามากมายแล้วหายไป
 เป็นแต่ลดจากอีกที่ไม่มีใหม่
 จริงหรือไม่ ไม่รับรองตรงดูเทอญ ฯ^{๑๑}

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓ - ๑๕๔.

เรื่อง ช่อสวรรค์

ต้นไม้ใดมีดอกออกเป็นช่อ
ยิ่งกลิ่นหอมอ่อนนิยมนิยามารมณ์เย็น
ช่อดอกไม้ทำไมให้มีค่า
ใครมีช่อดอกไม้ขายประจำ
แม้หลังคาอาคารของบ้านช่อง
เป็นมณฑปเป็นบันลุ่มชมฝีมือ
หลังคาวังครั้งโบราณในกาลก่อน
คือช่อฟ้ายอดปราสาทพาดประจำ
เว้นแต่วัดจอมกษัตริย์ท่านส่งเสริม
วัดจึงสวยด้วยช่อฟ้ามาประมวญ
แต่คิดตามความหมายใน “ช่อฟ้า”
ที่หอมหวานชวนคนึงมาถึงดิน
กลิ่นอะไรหนอจะได้แก่ดอกฟ้า
เพราะผู้ใดได้กลิ่นศีลมาพรม
ลองรำลึกนึกดูจะรู้แจ้ง
เช่นจะใช้คนเป็นเกลอเสมอใจ
แม้เป็นองค์อมรินทร์ปิ่นทเวศร์
แต่ไม่เคยโปรดใครให้เขาถือ
เป็นทั้งนี้ก็เพราะมีประวัติไว้
ครั้งเมื่อนางเป็นนักษัตรอยู่กลางบึง
ศีลจึงเป็นช่อฟ้าที่สามารถ
พระอินทร์ยกนางเสมือนเป็นเพื่อนตาย
เพราะฉะนั้นชาวเราอย่าเขลาจิต
ว่าช่อฟ้าภายนอกนั้นบอกตรง
ช่อฟ้าในนั้นย่อมได้แก่ศีลห้า
หนึ่งไม่ฆ่า สองไม่ลัก หักหาญใคร
สี่ไม่กล่าววาจาผิดสรวาท
ถ้ามีศีลห้าจบครบด้วยดี

ย่อมเกิดก่อสวงามเมื่อยามเย็น
ยิ่งจะเป็นที่ประสงคจ้านงนำ
เป็นสินค้าซื้อขายได้ยังคำ
จะเกิดรำรวยได้เมื่อปลายมือ
ก็มีของเครื่องประดับที่นับถือ
แต่ที่ลือเลิศจนนั้นคือวัง
มีอารมณ์งามระยับประดับซ้ำ
ใครจะทำให้ยืมวังมิบังควร
ยอมให้เพิ่มช่อฟ้าหลังคาถ้วน
เหมือนจะชวนเชิญฟ้าให้มาดิน
ควรแปลว่า “ช่อสวรรค์” อันกลอยกลิ่น
เป็นยอดกลั่นดอกไม้ที่หมายชม
พระท่านว่ากลิ่นศีลนี้กลั่นสม
ถึงทวนลมก็ยังหอมย้อมน้ำใจ
ว่าศีลแต่งคนได้แนสัคนไหนด
จะยอมใช้คนที่สิ้นศีลละหรือ
มีชาเยศร์มากลั่นจนลือชื่อ
นอกจากชื่อ “สุชาดา” นำคำนี้
ว่านางได้ศีลนี้เป็นที่พึง
นางได้ถึงศีลมั่นจนวันตาย
ให้ดูตถาคตยิ่งหญิงทั้งหลาย
นางจึงได้ดีทั้งสิ้นด้วยศีลทรง
จงเร่งคิดขบความตามประสงค
ระบุงช่อฟ้าหลังคาใน
จงอุตส่าห์ปลูกฝังตั้งนิสัย
สามมิได้ผิดเล่ห์ประเพณี
ห้าไม่อาจดื่มน้ำเมาให้เศร้าศรี
นับว่ามีช่อฟ้าไว้ข้างใน เออ ๆ^{๑๒}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๑ - ๑๖๒.

๓. นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน

วิธีการนำเสนอโดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ และสถานการณ์จริงในปัจจุบันมาประกอบการสอน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่พระธรรมทศนาธร (ทองสุข สุทธิโส) ใช้ เพราะเป็นรูปแบบการเผยแพร่ที่สร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเรื่องที่คนสนใจอยู่แล้ว เมื่อหยิบยกขึ้นมาพูดก็จะทำให้การเทศนา การบรรยายธรรมนั้นน่าสนใจ น่าติดตามยิ่งขึ้น เพราะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะการนำไปสู่แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท มีหลักธรรมเป็นเครื่องนำพาชีวิต ท่านจะนำเสนอโดยวิธีการถามตอบ การประพันธ์เป็นคำกลอน เพื่อให้ผู้ฟังชวนติดตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง วันวิสาขบูชา

วิสาขะนี้เป็นวันสำคัญมาก	เพราะนอกจากมีเหตุพิเศษสาม
อันเกิดร่วมรวมกันทันโมฆยาม	แล้วมีสามพระดำรัสตรัสร่วมกัน

เหตุกับคำที่หนึ่ง

เหตุที่หนึ่งพุทธองค์ได้ทรงตลอด	จากพระยอดมิ่งมลายามารดาขวัญ
ณ ที่สวนลุมพินีมีสำคัญ	และวันนั้นได้ดำรัสตรัสคำนี้
อโคหมสมิ โลกุตส	เขมฺภุโจ เสฏฺฐโ จาหมสมิ
อยมนตฺติมา เม ชาติ	นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.
ฉันจะเป็นคนเลิศประเสริฐล้ำ	ฉันเกิดมาชาตินี้จบครบวิไล
ฉันจะเกิดต่อไปอีกไม่มี	ฉันขอชี้แนวชีวิตนี้ติดไว้

เหตุกับคำที่สอง

เหตุที่สองพุทธองค์ทรงตรัสไว้	ซึ่งพระสัจจาภิธรรมล้ำวิสัย
ณ คงไม้โพธิพฤกษ์สำนึกใน	ตรัสโยไฟพ้อต้นหาที่พาเป็น
อเนกชาติสัสาร	สนธาวิสสํ อนิพฺพิสํ
คหการํ คเวสนโต	ทุกขา ชาติ ปุนพฺพุโน
คหการก ธิฏฺฐโหสิ	ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา ตา ฆาสุกา ภคฺคา	คหภูมฺมิ วิสงขตํ
วิสขารคตํ จิตตํ	ตณฺหานํ ขยมชฺฌคฺคา.
ว่าฉันหาผู้สร้างเรือนร่างนี้	มิได้มีพานพบประสพเห็น
จึงเที่ยวเกิดแล้วเล่าเล่าเล่าเคย	ทำให้เป็นทุกข์ซ้ำอยู่รำไป
นี่ณะช่างสร้างเรือนขอเตือนท่าน	เดี๋ยวนี้ฉันเห็นท่านหมดอย่างสดใส

ท่านหมดหวังที่จะสร้างอีกต่อไป เพราะเครื่องใช้สร้างทุกชิ้นสิ้นทำลาย
 ฝาเรือนท่านฉนให้แตกลงแหลกป่น แม้เครื่องบนฉนก็รื้อย่อยสลาย
 จิตฉนถึงซึ่งวิมุติสุดสบาย ถึงที่หมายหมดกังวลพ้นท่านไป

เหตุกับคำที่สาม

เหตุที่สามพุทธร่องค์ทรงล่งลับ ที่โลกนับว่านิพพานผ่านสมัย
 บนพระแท่นศาลวันอันอำไพ ได้ตรัสไขคำสุดท้ายไว้ดังนี้

หนุททานิ ภิกขเว อามนตยา มิ โว

วยธมฺมา สงฺขารํ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

นี่แนะท่านพันธุเฝ้าเหล่าภิกษุ ฉนอนุญาตให้จำธรรมวิธี
 คือสังขารล้วนทั่วทั้งชั่วดี ล้วนแต่มีเสื่อมทรามเป็นธรรมดา
 ท่านทั้งหลายจงอย่าได้มัวประมาท หาโอกาสพากเพียรเรียนศึกษา
 ทำประโยชน์ตนและท่านให้ทันตา ด้วยตั้งหน้าไม่ประมาทให้พลาด เทอญ ฯ

ชี้ให้เห็นพระ

ฉนั้นเราเฝ้าพวกเพื่อนพี่น้อง จงตรึกตรองให้ลึก ๆ อย่างนึกเดิน
 เหตุกับคำสามนี้ดีเหลือเกิน ชี้ทางเดินให้เห็นพระจะแจ้ง เออ ฯ^{๑๓}

เรื่อง โรงพยาบาลโรคหัวใจ

ถาม....โรงพยาบาลชนิดไหนเรียกว่าโรงพยาบาลโรคหัวใจ มีชื่อเรียกอย่างไรได้บ้าง และ
 ต่างจากโรงพยาบาลอื่น ๆ อย่างไร

ตอบ...โรงพยาบาลชนิดที่รักษาคนป่วยด้วยโรคใจ คือ โลก โกรธ หลง เป็นต้น ชื่อว่า
 โรงพยาบาลโรคหัวใจ มีชื่อเรียกว่า “วัด” หรือ สถานที่ปฏิบัติธรรม ของพระพุทธศาสนา ได้อีก และ
 ต่างจากโรงพยาบาลอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาลศิริราช ก็เป็นโรงพยาบาลโรคกาย โรงพยาบาลสมเด็จ
 เจ้าพระยา ก็เป็นโรงพยาบาลโรคจิต และโรงพยาบาลซึ่งมีนายแพทย์ประสพ เป็นนายแพทย์
 ผู้อำนวยการ ก็เป็นโรงพยาบาลโรคประสาทพญาไท

ถาม.....ใครเป็นผู้สร้างโรงพยาบาลโรคใจขึ้นก่อน ที่ไหน เมื่อไร

ตอบ....พระเจ้าพิมพิสาร พระราชามครรัฐ เป็นผู้ถวายที่ดินและก่อสร้างถวาย
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงรับเป็นวัด หรือโรงพยาบาลโรคใจแห่งแรกของ
 พระพุทธศาสนา มีชื่อปรากฏว่า วัดเวฬุวัน และพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็ทรงรับเป็นบรมแพทย์
 ประจำโรงพยาบาลนั้น ณ ที่ใกล้พระนครราชคฤห์ ตั้งแต่ปีแรกแห่งการได้เป็นพระพุทธเจ้า

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕-๘๖.

ถาม....ที่ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นปฐมบรมแพทย์นั้น พระองค์สำเร็จวิชาแพทย์มาจากไหน ด้วยวิธีการอย่างไร

ตอบ....พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรักษาคนป่วยด้วยวิธีการสั่งสอนให้เขาเข้าใจถึงโรค คือ โลภะ โทสะ และ โมหะ ว่ามันมีพิษสงมากมายอย่างไร และถ้าใครหายโรคใจ คือ โลภะ โทสะ และ โมหะ ได้แล้ว เขาก็จะเป็นผู้บริสุทธิ์ และได้รับลาภอันยิ่งใหญ่ คือ มรรค ผล และนิพพาน ด้วยวิธีการอย่างนี้ทำให้คนปฏิบัติตาม จนถึงหายจากโรคใจ จึงได้พากันสร้างโรงพยาบาลชนิดนี้ขึ้นอย่างแพร่หลาย ตลอดดินแดนที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง

ถาม...ที่ว่าโรคใจ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ มีพิษสงมากมายนั้น มีพิษสงอย่างไร เมื่อเทียบเคียงกับโรคกายแล้ว ใครจะมีน้ำหนักมากมายกว่ากัน

ตอบ....ที่ว่าโรคใจ มีพิษสงมากมายนั้น คือ

๑. ลำพังแต่โรค ก็ทำให้เศร้าหมอง
๒. เป็นตัวยุ้งให้ทำกรรมที่เป็นบาป
๓. เป็นเหตุให้ได้รับผลกระทบที่เป็นทุกข์
๔. เป็นเหตุให้สืบทอดภพชาติไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อเทียบเคียงกับโรคกายแล้ว มีน้ำหนักผิดกันไกล โรคกายเป็นอย่างมากก็แค่ตายเท่านั้น ส่วนโรคใจนั้นติดต่อไปตลอดชาตินี้ ชาติหน้า และจะไม่ละทิ้งใครเลย จนกว่าคนนั้นจะบรรลุถึงนิพพานเสียก่อนเท่านั้น

ถาม...โรคใจนี้ เป็นแก่ทุกคนในโลก หรือว่ามีบางคน หรือบางพวกไม่เป็น เพราะเหตุไร

ตอบ..เป็นแก่คนทุกคนในโลก ถ้าเขายังเป็นปุถุชนอยู่ เว้นไว้แต่บางคนหรือบางพวกที่ได้ทำการรักษาโดยถูกต้องแล้ว นั้นแหละจึงจะไม่เป็น เพราะเหตุว่าโรคใจนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ต้องทำการรักษาโดยวิธีที่ถูกต้องจึงจะหาย ถ้าไม่มีการรักษาก่อน จะหายเองไม่ได้ และเมื่อหายแล้วก็หายเด็ดขาดไม่กลับเป็นอีกต่อไป

ถาม...การรักษาโรคใจนั้น ผู้ที่จะเป็นแพทย์รักษาได้ จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว หรือว่าคนอื่น ๆ ก็รักษาได้

ตอบ...ผู้ที่จะเป็นแพทย์รักษาได้นั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ก็เป็นแพทย์รักษาได้ แม้ที่สุดไม่มีใครเลย มีแต่เพียงคำสอนที่อยู่ในพระคัมภีร์ หรือในหนังสือ ถ้าผู้ป่วยอ่านเข้าใจ ก็เป็นอันรักษาได้ และได้ผลเท่ากัน

ถาม...ในสมัยปัจจุบันนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พระสาวกหรือพุทธบริษัทที่บรรลุ มรรค ผล นิพพาน หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ค่อยมี เมื่อเป็นเช่นนี้ การรักษาโรคทางใจ คงจะไม่สะดวก หรืออาจรักษาไม่ได้เอาเลยหรืออย่างไร

ตอบ..แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ไม่เป็นไร เพราะพระองค์ได้ทรงแสดงไว้กับพระอานนท์ว่า “เมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้ว ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่ตถาคตได้แสดงไว้แล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว นั้นแหละจะเป็นศาสดาแทนตถาคต” เพราะฉะนั้น พระธรรมวินัย หรือกล่าวให้กว้าง ๆ ก็คือ พระพุทธศาสนานี้แหละ เป็นตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ส่วนที่ว่า พระสาวกหรือพุทธบริษัทในปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยมีใครได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เป็นการไม่สะดวก หรือยากแก่การที่จะหาหมอรักษานั้น ขอนี้ขอแถลงว่า เรื่องการบรรลุ มรรค ผล นิพพาน นั้น จะเหมาะเอาว่าปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีใครได้บรรลุ นั้น ก็ยังไม่แน่ เพราะการบรรลุ นั้น เกิดจากการปฏิบัติธรรม สมัยปัจจุบันนี้ การปฏิบัติธรรมก็ยังอยู่ ผู้บรรลุนั้น อาจมี แต่ไม่มีคนรู้ก็ได้ ส่วนที่ว่าไม่สะดวกแก่การรักษา นั้น ก็หาจริงไม่ เพราะการรักษา นั้น สำคัญอยู่ที่ผู้ป่วยจะรักษาจริงหรือไม่เท่านั้น ถ้าผู้ป่วยรักษาจริงแล้ว ผู้รักษาเพียงแค่เป็นผู้บอกวิธีให้ ก็นับว่าใช้ได้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า อกขาตาโร ตถาคต พระตถาคตเป็นแต่ผู้บอก ปฏิปณา ปโมกขนิติ ผู้ใดปฏิบัติได้ ผู้นั้นก็พ้นทุกข์เอง

ถาม..มีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า “อโรคยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง” หมายเอาโรคทางใจหรืออย่างไร

ตอบ...ฟังดูเผิน ๆ แล้ว อาจหมายได้ทั้ง ๒ ทาง คือ ทางกาย และทางใจ เพราะสุขภาพหรืออนามัยนั้น อาจมีได้ทั้ง ๒ ส่วน แต่เมื่อคิดให้ละเอียดแล้ว ท่านหมายเอาเฉพาะโรคทางใจอย่างเดียว เพราะโรคทางใจนั้น เมื่อรักษาหายแล้ว เป็นการหายเด็ดขาด ไม่สามารถจะกลับเป็นขึ้นได้อีก ส่วนโรคทางกายนั้น ไม่มีใครรักษาให้หายได้เลย และที่ว่า เมื่อไม่มีโรคแล้ว จะเป็นลาภอันใหญ่หลวงนั้น เห็นมีอยู่แต่ลาภ คือ มรรค ผล นิพพาน ซึ่งท่านจัดว่า เป็นบรมลาภ และบรมสุข เพราะเป็นลาภและเป็นสุขอันใหญ่หลวงโดยที่จะมีการแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไม่ได้เลย ควรจำพุทธภาษิตนี้ไว้ว่า

ความไม่มีโรคใจนี้ใหญ่หลวง

ย่อมลุล่วงลาภผลพ้นทุกข์ได้

ไม่ต้องเกิดแก่ตายสลายใจ

กล่าวตามนัยว่าเป็นลาภเอิบอาบ เออ ฯ ^{๑๔}

ส.ค.ส

ส.ค.ส ปี ๒๕๐๒

ชีวิตใดไร้แสงอรียสัจ

ก็ต้องมืดเหมือนราตรีและมีภัย

ชีวิตนั้นและเมื่อนั้นจึงพลันรุ่ง

ทั้งเกิดสุขล้ำเลิศทั้งเกิดคุณ

ถึงยืนหยัดอยู่ก็กับบั่นบไม่ได

ต่อเมื่อใดแสงนั้นฉายคล้ายอรุณ

สว่างฟุ้งพันภัยได้อบอุ่น

ขออรุณรุ่งชีวิตชนิดนี้

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๗-๑๕๐.

จงเกิดมีโดยพลันแก่ท่านเกิด
ดังอาทิตย์ทอแสงแต่งราตรี

นับแต่เกิดศกใหม่ในดิถี
ให้โลกมีรุ่งอรุณอยู่นอก เทอญ ฯ^{๑๕}

ส.ค.ส ปี ๒๕๐๓

ทุกชีวิตจิตใจใครก็ช่าง
แม้จะยืนหมื่นปีไม่มีฟู
ถ้าปีไหนได้เห็นเด่นชัดยิ่ง
ปีนั้นแหละพบสุขหมดทุกข์ภัย
ขึ้นปีใหม่ขอให้ใจท่านพลันรู้
ชีวิตใหม่สุขใหม่ปีใหม่จริง

ถ้ายังหวังของไม่จริงว่าจริงอยู่
ทุกอย่างอยู่ไปอย่างเก่าเคล้าคลุกภัย
จริงไม่จริงรู้จบครบวิสัย
เป็นปีใหม่ของชีวิตจิตใจจริง
จนลุ่มพ่นภัยได้ผลยิ่ง
รวมเป็นมิ่งพรชัยปีใหม่ เทอญ ฯ^{๑๖}

ส.ค.ส. ปี ๒๕๐๔

ถึงปีเวียนเปลี่ยนวันตั้งล้านกับปี
จับแต่คนแก่ตายไว้ว่าเรา
ถ้าจับจริงได้เมื่อไรจะใหม่หมด
กับปีก็ปลดคนก็ปลดหมดกันไป
ขึ้นปีใหม่ขอให้ใจท่านจับมั่น
ขอให้ใหม่หมดทุกอย่างในทางดี

ถ้าใครจับจริงไม่ได้ก็ตายเปล่า
โลกและคนวนกันเก่าอยู่รำไป
ปีก็ปลดก็เปลื้องเรื่องหลงไหล
กลายเป็นใหม่หมดทุกอย่างในทางดี
อยู่ในขั้นจริงหมดอย่าถดถอย
ตลอดปีใหม่เกิดล้ำเลิศ เทอญ ฯ^{๑๗}

ส.ค.ส ปี ๒๕๐๕

แม้วันเดือนเลื่อนหนีเป็นปีใหม่
เราก็ได้แต่ของเก่าเข้ามาชู
ถ้าเราวางของสมมติขังแท้
ชีวิตใหม่ปีใหม่ได้ประดัง
ขึ้นปีใหม่ขอท่านได้ใหม่ทั้งหมด
ชีวิตใหม่โลกใหม่ได้ด้วยกัน

แต่ถ้าใจเรายังยึดสมมติอยู่
ยิ่งนานอยู่ก็ยิ่งยุ่งพะรุงพะรัง
เราจะแปรเก่าเป็นใหม่ได้ดังหวัง
แท้กระทั่งปีใหม่ได้ด้วยกัน
ให้ปรากฏดุจพระอรหันต์
นับแต่วันปีใหม่นี้ไป เทอญ ฯ^{๑๘}

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

ส.ค.ส. ปี ๒๕๐๖

โพธิญาณผ่านมนุษย์เป็นพุทธรูป	เข้าสู่ชาบจิตมนุษย์ให้สุกใส
เหมือนอาทิตย์ส่องโลกชูโชกชัย	ให้โลกได้แสงซึ่งถึงนิพพาน
ขึ้นปีใหม่ขอให้ใจท่านใหม่หมด	โดยปรากฏแสงที่ใจอันไพศาล
บรรลุลสุขทุกทุกแง่มั่นนิพพาน	ตลอดกาลปีใหม่สมใจ เทอญฯ ^{๑๙}

ส.ค.ส. ปี ๒๕๐๗

โพธิญาณผ่านปัญญาเหมือนอาทิตย์	เข้าสู่จิตมวลมนุษย์ให้สุกใส
เป็นอาทิตย์ดวงสำคัญอยู่ชั้นใน	ให้โลกได้เห็นซึ่งถึงนิพพาน
ขึ้นปีใหม่ขอให้ใจท่านใหม่เกิด	โดยให้เกิดแสงที่ใจอันไพศาล
บรรลุลสุขทุกกระแสร่มมั่นนิพพาน	ตลอดกาลปีใหม่สมใจ เทอญฯ ^{๒๐}

๔. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ

วิธีการนำเสนอโดยยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม โคลง คำกลอน มาประกอบการเผยแผ่พุทธธรรมนี้ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ได้ ในทุกสถานที่ ทุกโอกาส ซึ่งพระธรรมทศนาธร (ทองสุข สุทธิโส) ท่านก็นิยมใช้วิธีการเหล่านี้โดยส่วนมาก เมื่อท่านยกหัวข้อธรรมเรื่องใดขึ้นมาจะมีการนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบทุกครั้ง เพราะเป็นวิธีที่ทำให้การเผยแผ่พุทธธรรม มีประเด็นที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง สร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้ฟัง ผู้อ่านมากขึ้น ลักษณะการนำเสนอรูปแบบนี้ พระธรรมทศนาธร (ทองสุข สุทธิโส) จะใช้คำเหล่านี้ ขึ้นต้น เชื่อม แทรก และลงท้ายอยู่เสมอ หรือจะคลี่คลายธรรมเป็นชั้น ๆ ไปตามลำดับ แต่ละประเด็นก็จะแจกแจงไปตามลำดับ ซึ่งสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

๔.๑. พุทธศาสนสุภาษิต

การนำเสนอพุทธธรรมโดยการยกพุทธศาสนสุภาษิตขึ้นเป็นอุเทศนั้น เป็นธรรมเนียมของการแสดงพระธรรมเทศนา มาแต่โบราณกาล ต่างจากการบรรยายธรรม การปาฐกถา สัมมนาวิทยกถา หรือการให้โอวาทที่ไม่มีเกณฑ์บังคับ ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทศนาธร (ทองสุข สุทธิโส) นอกจากการเทศนาแล้ว การบรรยาย การให้โอวาท เป็นต้น ท่านจะแทรกพุทธศาสนสุภาษิต ตามขึ้นต้นบ้าง ตรงกลางบ้าง ใช้เป็นบทสรุปบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สิ่งที่นำเสนอมีความหนักแน่น ชัดเจน มีหลักฐานอ้างอิงสามารถตรวจสอบได้ โดยเฉพาะพุทธศาสนสุภาษิตที่ท่านยกขึ้นมา

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

ยืนยันทันนั้น จะนำมาจากพระไตรปิฎกเป็นส่วนมาก ส่วนที่นำมาจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เป็นส่วนน้อยตามลำดับ ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง ผู้ที่ยังต้องตาย

..... ท่านเจ้าคุณพระอริยมุนี มีประวัติสังเขปว่า ท่านมีภูมิลำเนาอยู่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เข้าศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ ณ เบญจมาบพิตร จนได้เป็นเปรียญ และได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปลัดฐานานุกรมของสมเด็จพระวันรัต วัดเบญจมบพิตร แล้วได้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดเทวราชกุญชรนี้ ได้บำเพ็ญความดีจนได้รับพระราชทานสัญญาบัตรและพัดยศ เป็นพระราชาคณะที่พระอริยมุนี เป็นผู้มีความดีและอริยาคดียหลายประการ ท่านได้ปกครองวัดมาจนถึงชราและถึงมรณะ ตามสภาวะของสังขารหรือของผู้ที่ชื่อว่า “มัจจะ” คือผู้ที่ยังต้องตายอยู่เป็นธรรมดา ทั้งนานาบริหาร ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และร่างกายไว้ ปลอຍให้ประชาชนเบื่องหลังตั้งเป็นคติไว้ว่า “เกิดมาแล้วถึงจะทำดีอย่างไรก็ต้องตาย” เมื่อคนทั้งหลายรู้ตัวว่าเป็นเช่นนี้แล้ว จะได้คิดหาวิธีแก้ไขว่า จะควรทำอย่างไร เรื่องแก้ไขนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสอนไว้แล้ว ในพระสูตรต้นตปิฎก ว่า

ยถาปิ ปุพฺพราสมิหา กริยา มาลาคุเณ พหุ
เอวံ ชาเตน มจฺเจน กตตพฺพํ กุสลํ พหุ
ซึ่งแปลว่า

คนที่ยังต้องตายอยู่ ควรทำกุศลให้มาก เหมือนช่างดอกไม้ที่ฉลาด
ควรทำพวงมาลัยให้มาก จากกองแห่งดอกไม้ ฉะนั้น
พระพุทธรูปนี้ มีใจความสำคัญว่า คนใดที่ยังจะต้องตายอยู่ คนนั้นควรทำกุศลให้มาก
เหมือนช่างดอกไม้ที่ฉลาด ควรทำพวงมาลัยให้มากจากกองแห่งดอกไม้ ฉะนั้น...^{๒๑}

เรื่อง กุศล

.... ก็แหละกุศลนี้ท่านหมายความว่า กรรมที่ดี เช่น พุทฺธิ ทำดี และคิตฺติ พุทฺธิ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ ทำดี คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติดิฉินในกาม คิตฺติ คือไม่คิดโลภเอาของเขา ไม่คิดพยาบาทเขา และไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม กุศลกรรมทั้งหมดนี้ ท่านจำแนกออกเป็น ๔ คือ กามาวจรกุศล ให้ผลเป็นมนุษย์และเทวดา ๑ รูปาวจรกุศล ให้ผลเป็นพรหมที่มีรูป ๑ อรูปาวจรกุศล ให้ผลเป็นพรหมที่ไม่มีรูป ๑ โลกุตตรกุศล

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒ - ๒๓.

ให้ผลเหนือโลก คือ บรรลุรรคผลนิพพาน ๑ กุศลมีคุณอันกว้างขวางเช่นนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสชมเชยว่า

ยสส ปาปํ กตํ กมมํ

กุสเลน ปหียติ

โสมํ โลกํ ปภาเสติ

อพภามุตโต ว จนฺตมา

ซึ่งแปลว่า

คนที่ทำบาปกรรมไว้แล้ว ย่อมจะละเสียได้ด้วยกุศล เขาย่อมทำโลกนี้ให้สว่างเหมือนดวงจันทร์ แยมออกจากกลีบเมฆ ทำโลกให้สว่าง ฉะนั้น

พระพุทธภาษิตนี้ หมายความว่า คนที่ทำบาปไว้แล้ว แต่ภายหลังหันเข้าทำกุศล คนผู้นั้นจะละบาปเก่าเสียได้ด้วยการทำกุศลใหม่ คนผู้นั้นจะสร้างชีวิตให้่องใส เหมือนดวงจันทร์พ้นจากกลีบเมฆ ส่องโลกให้่องใสอยู่ ฉะนั้น

ควรยกตัวอย่าง ดังองค์อุลลิสสะ ฆ่าคนตายถึง ๙๙๙ คน จัดว่ามีอันมีดมนด้วยบาปหนา แต่ต่อมาได้ฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ละพยศนั้น หันเข้าบรรพชาและอุปสมบท แล้วบำเพ็ญสมณธรรมจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จัดว่าท่านมีชีวิตอันสว่างไสว เหมือนพระจันทร์แยมออกจากกลีบเมฆ ทำโลกให้สว่าง ฉะนั้น...^{๒๒}

เรื่อง ความกระด้าง

... ดังในสมัยพุทธกาล พระญาติของพระพุทธเจ้าเกิดทะเลาะกัน ด้วยเรื่องแย่งน้ำเข้านา สมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จไปห้าม ทรงชี้ความจริงให้พระญาติทั้ง ๒ ฝ่ายได้เห็น ว่า ญาตินั้น มีราคา ยิ่งกว่าน้ำเป็นไหน ๆ และอีกนัยหนึ่ง ญาตินี้ มีความร่มเย็น ยิ่งกว่าความร่มเย็นใด ๆ ดังในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จไปห้ามทัพพระญาติฝ่ายสาวัตถิ ซึ่งจะยกไปตีพระญาติฝ่ายกบิลพัสดุ์ พระผู้ทรงสวัสดิประทับนั่งขวางทัพอยู่ไ้ร่มไม้ที่ใบห่างกลางแดดจัด แล้วตรัสบอกเป็นปัญหาแก่พระญาติว่า ความร่มเย็นของญาตินั้นดีกว่าร่มของตนไม้ ก็เมื่อบุคคลใดมาหลงชาติ หลงโคตร และหลงทรัพย์ จนดูหมิ่นญาติของตนดังกล่าวแล้วนี้ หรือดูหมิ่นพระรัตนตรัย และกุศลธรรมอันจะนำความสุขมาให้แก่ตน บุคคลนั้น ทั้งด้วยความแข็งกระด้าง และทั้งด้วยดูหมิ่นทั้งสิ้นนี้ ย่อมจะถึงความพินาศ คือขาดจากหน้าที่คนโดยรอบทิศ มีชีวิตเลวทรามต่ำกว่าคน ขาดจากญาติของตน ทั้งในทางวินัย ทางประวัติศาสตร์ ทางธรรม และทางพระคุณ จะมีชีวิตอันว่าวุ่น เตือดร้อนเหลือที่จะประมาณได้ สมตามนัยพระพุทธภาษิตว่า

ชาติถโท ธนถโท

โคตตถโท จ โย นโร

สญญาตี อติมญฺเณติ

ตํ ปราภวโต มุขํ.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ซึ่งแปลว่า คนใดแข่งกระด้างด้วยชาติ ด้วยทรัพย์ และด้วยโคตร ดูหมิ่นญาติของตน นั่น
เป็นทางแห่งความพินาศ มีอรรถาธิบาย ดังวิสัยขามาด้วยประการฉะนี้...^{๒๓}

เรื่อง การรักษาดน

.... ตน คำนี้เป็นภาษาไทย มาจากคำบาลีว่า อตตภา แปลว่า สภาพที่เดินทางและรับสุข
รับทุกข์ไม่หยุดยั้ง มีอรรถาธิบายว่าที่เดินทางไม่หยุดยั้ง หมายถึง การเดินทางของชีวิต ตั้งแต่เกิดมาก็
รุดหน้าไปสู่ความแก่ ความเจ็บ และความตาย โดยไม่หยุดยั้ง และที่รับสุขรับทุกข์นั้น หมายความว่า
ตั้งแต่มีชีวิตขึ้นแล้ว ก็ตั้งหน้าแต่จะรับสุขรับทุกข์เรื่อยไป สภาพอันนี้มีชื่ออื่นไกล คือ กายกับใจ ซึ่ง
รวมกันเป็นตนของแต่ละคน ก็เพราะเหตุผลประการใดเล่า เราจึงต้องมารักษาดน ข้อนี้มีอรรถาธิบายว่า
เพราะตนสมควรเป็นที่รักยิ่งของตน โดยเหตุผล ๖ ประการ คือ

๑. เป็นสมบัติคู่ชีวิต ติดมาพร้อมกับเราเกิด และจะอยู่คู่กับเราไป จนวันตาย
 ๒. เราจะไปไหน ตนก็ต้องตามไปด้วย ร่วมกิน ร่วมนอน ร่วมสุขทุกข์ ไม่มีใครเทียมเท่า
 ๓. ถ้าฝึกตนของเราให้ดีแล้ว ก็จะเป็นที่พึงล้าเลิศประเสริฐกว่าสิ่งใด ๆ
 ๔. ถ้าปล่อยตนไปในทางชั่วร้าย ก็จะนำผลร้ายมาสู่เรา ยิ่งกว่าศัตรูจะพึงทำให้
 ๕. ถ้าตนไม่รักษาดนไว้ คนอื่น แม้ตลอดโลกจะช่วยรักษา ก็หาสำเร็จไม่
 ๖. ถ้าตนรักษาดนไว้แล้ว แม้ใคร ๆ ตลอดโลกจะไม่ช่วยเรารักษา ก็เป็นอันรักษาไว้
- เพราะฉะนั้นจึงต้องรักษาดนไว้ให้ดีที่สุด ตามพระพุทธานุญาตที่ว่า

อตตานุเจ ปิยํ ชญญา

รทเขยย นํ สุรทชิตํ

ดิณณมณฺณตฺรํ ยามํ

ปฏฺิซุคฺเคยย ปณฺชิโต

ซึ่งแปลว่า ถ้าคนฉลาดมารู้ว่าตนเป็นที่รักของตนแล้ว พึงรักษาดนนั้นไว้ให้ดี ในยามทั้ง ๓
นั้น พึงปฏิบัติตนให้ดีได้ ในยามใดยามหนึ่ง ดังนี้....^{๒๔}

๔.๒ คำคม โคลง บทกลอน

คำคม โคลง กลอน เป็นส่วนประกอบในการพูด การแสดง ทำให้น่าฟัง น่าติดตาม เป็น
การเสริมคำพูด หรือเรื่องที่พูดให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น พระธรรมทศนาถ (ทองสุก สุธสฺโส)
ท่านเป็นนักกวี ได้ประพันธ์บทกวีมากมาย วิธีประพันธ์ของท่านมีทั้งนำพุทธสุภาษิต หลักธรรมในพุทธ
ศาสนา ตั้งเป็นกระทู้หรือบทตั้งเป็นภาษาบาลี แล้วประพันธ์เนื้อหาหรืออรรถาธิบายครอบคลุมของบท

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

บาลีนั้นเป็นภาษาไทย และที่เป็นภาษาไทยอย่างเดียว เป็นทั้งชนิดของคำคม โคลง และกลอน ไว้ตามวาระต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง สุภาสิตานุสรณ์ วัดชนะสงคราม ราชวรมหาวิหาร

ชนะสงครามนามวัดฟังชัดหู	วัดเข้าสู่ศีกสงครามงามโฉน
แต่ความจริงวัดนี้ไม่มีอะไร	การใช้ชื่อเช่นนี้เพราะมีมูล
ด้วยวังหน้าเจ้าพระยาสุรสีห์	ท่านทรงมีชัยสงครามที่งามอยู่
จึงทรงสร้างวัดนี้เป็นที่ชู	ให้โลกรู้เกียรติศักดิ์นักรบไทย
แล้วตั้งนามตามที่อยู่กันอยู่	เพื่อเป็นที่สงฆ์พำนักพักอาศัย
ทำสงครามห้ามกิเลสเหตุภายใน	ให้มีชัยชีวิตพิชิตมาร
สงครามนอกสู้ได้ไม่ยากนัก	เมื่อรู้หลักยุทธวิธีมีทหาร
สงครามในใครจะละชนะมาร	เพราะเป็นการลึกลั่นทันหัวใจ
อันขุนศึกอีกหาญชาญเดชะ	แม้ชนะหมู่ทหารตั้งล้านได้
แต่ตัวเองหลงลอยปล่อยตามใจ	นั่นมิใช่ขุนศึกที่ลึกล้ำ
ส่วนขุนศึกฝึกตนจนชนะ	ถึงแม้จะน้อยนิดคิดเพียงหนึ่ง
แต่ได้ผลล้นเหลือเมื่อคำนึง	นั่นแหละซึ่งสุดสงครามทุกยาม เอ๋ย ^{๒๕}

เรื่อง หลักอิสรภาพ ๑๓ ประการของโลก

สพพปาปสฺส อกรณํ	กุศลสสุปสมปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ	เอตํ พุทฺธานสาสนํ
ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา	นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิตो ปรูปฆาตํ	สมฺโณ โหติ ปรี วิหเรยฺยนโต
อนุปวาโท อนุปฆาโต	ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตถฺยตา จ ภตฺตสฺมี	ปนฺตถฺยจ สมฺนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค	เอตํ พุทฺธานสาสนํ
หนึ่ง - ไม่ทำความชั่วทั่วทุกอย่าง	สอง - ทำทางดีถ้วนส่วนกุศล
สาม - ทำใจใส่องไม่หมองมล	นี่แหละต้นโอวาทพระศาสดา
สี่ - อดทนผลจะคลอດเป็นยอดตะบะ	ห้า - พุทธะเทิดนิพพานนั้นยอดกว่า
หก - บรรพชิตไม่คิดเบียนประชา	เจ็ด - สมณะเพราะว่าไม่เบียนใคร

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

แปด – ร้ายไม่กล่าว,เก่า-ไม่ทำกรรมเดือดร้อน สิบ- สวรรอยู่ในศีลสิ้นน้อยใหญ่
 สิบเอ็ด – รู้จักกินพอดีไม่มีภัย สิบสอง – ไข้ที่สังคณันดั่งนอน
 สิบสาม – ประกอบชอบหนักไม่พักหน่าย ในธรรมฝ่ายอริจิตไม่คิดถอน
 นี่แหละหลักศาสนาอันถาวร ที่พระสอนนำมามนุษย์หลุดโลก เอย ฯ^{๒๖}

เรื่อง ธรรมเปิดโลก

อนธภูโต อยู่ โลโก ตนุเกตุ วิปัสสติ
 อนธกาเรน โอนทธา ปทีปี น คเวสธ
 โลกนี้บังเกิดมืดแล้ว น้อยนักที่คนในโลกนี้จะเล็งเห็น
 ท่านทั้งหลายถูกความมืดปกคลุมแล้ว ไยจึงไม่แสวงหาแสงเล่า
 กิตติยิสสามิ เต ธมมัม ทิฏฺเฐ ธมเม อนินฺติหิ
 ยัม วิทิตฺวา สโต จรัม ตเร โลเก วิสตติกัม
 เราจะบอกธรรมแก่ท่าน เป็นธรรมที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบัน
 ซึ่งเมื่อท่านทราบแล้ว มีสติประพฤติดูอยู่ ต้องข้ามพ้นความแผ่คลุมในโลกเสียได้

อันโลกนี้มีแต่มืดเป็นพืดหุ้ม เข้าปกคลุมเราน้อยไม่รู้หาย
 จะมีผู้รู้ร่ายกันน้อยราย ต้องมงายอยู่ในมืดยืดยาวนาน
 นี่แนะท่าน พากัน ตื่นขึ้นเถิด โลกมันเกิดมืดมืดปิดเหมือนม่าน
 ไยไม่หาแสงสว่างมาล้างราน มันถึงกาลที่จะพากันหาแล้ว
 ฉันทบอกธรรมแก่ท่านค้นเห็นชัด เพื่อได้ตัดความสงสัยใจผ่องแผ้ว
 ซึ่งเมื่อรู้แล้วอย่าออกไปนอกแนว ดำรงแนวในสติริเริงท่า
 ย่อมจะข้ามความมืดเป็นพืดพ้น เข้าถึงผลเป็นสว่างกระจ่างล้ำ
 นี่แหละเปิดโลกให้แจ้งด้วยแสงธรรม เชิญลองนำเอาไปใช้ได้แล้ว เอย ฯ^{๒๗}

เรื่อง ทิศทางคนฉลาด

อปปมาโท อมตัม ปทัม ปมาโท มจฺจุโน ปทัม
 อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา
 เอตัม วิเสสโต ถตฺวา อปฺปมาทฺมहि ปณฺทิตา
 อปฺปมาเท ปโมทฺนติ อริยานํ โคจเร รตา

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

ไม่ประมาณ	นั้นย่อมอาจ	นำชีวิต
ไม่ถึงทิศ	ที่ไม่ตาย	ในภพหน้า
ส่วนประมาณ	นั้นย่อมอาจ	นำชีวา
ไปถึงทิศ	มรณา	ณ ปลายทาง
ฉะนั้นใคร	ไม่ประมาณ	แล้วคาดได้
ว่าไม่ตาย	แนแนก	เป็นหลักอ้าง
ส่วนคนใด	ได้ประมาณ	แล้วอาจวาง
ว่าเหมือนอย่าง	ตายแล้ว	ไม่แคล้วเลย
คนฉลาด	คาดรู้	อยู่อย่างนี้
ว่าโลกมี	ทิศทาง	ดังเฉลย
จึงพอใจ	ไม่ประมาณ	มิขาดเลย
ย่อมได้เซย	อริยผล	พ้นตายแล ฯ ^{๒๘}

เรื่อง การเข้าขมคนที่แท้

อนุพุเพน เมธาวิ โลกั โลกั ขณ ขณ
 กมาโร รชตสเสว นิทุธเม มลमतโน.
 คนฉลาด ขจัดสมิมนได้ ทีละน้อย ๆ บ่อย ๆ
 โดยลำดับ เหมือนช่างทองไล่สนิมทองออกได้ฉะนั้น

คนฉลาดกวาดทิ้งสิ่งเศร้าหมอง	ที่ติดต่อนแต่ก่อนให้ผ่อนหาย
ทีละน้อยค่อยค่อยกวาดไม่คลาดคลาย	ให้หายได้โดยลำดับนับว่าดี
เหมือนช่างทองหลอมทิ้งสิ่งไม่แท้	ไล่เอาแร่อื่นออกสารอกสี
ให้คงเหลือเนื้อทองที่ผ่องดี	ได้ชมที่ทองแท้แน่นอน
ส่วนคนโง่มีตนหม่นหมองครี	เพราะเหตุมีธาตุไม่แท้แผ่ผสม
ขมแต่ตนปนปลอมอ่อนนิยมน	มิได้ชมตนแท้แน่นอนเลย
ฉะนั้นเราจงศึกษาหาความรู้	พิจารณาเหตุตนบ่อยบ่อยอย่าปล่อยเฉย
เห็นส่วนใดที่ไม่จริงจงทิ้งเลย	มุ่งแต่เซยชมที่จริงยิ่งขึ้นไป
ในที่สุดจะได้ชมสมดังนึก	ที่ตนลืกล้ำค่าหาไม่ได้
เป็นตนจริง ตนกระจ่างสว่างใจ	เป็นตนได้หลุดรอดยอดตน เออ ฯ ^{๒๙}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕.

เรื่อง ร่มคันใหญ่ในฤดูฝน

ชมโม หเว รุกขติ ชมมจारी

ฉตต์ มหนตฺ วิย วสสกาเล

อันทุกข์ภัยในพิภพนี้ลบล้น	มันท่วมท้นทับเราทุกเช้าค่ำ
ดังหาฝนวนวกตกประจำ	เป็นฝนพราวดาญสัตว์อยู่อัตรา
ถ้าแม้ใครใช้ธรรมเข้ากำกับ	ธรรมจะกลับคุ้มครองป้องรักษา
เหมือนดังร่มคันโตมโหฬาร	บังกายายามฝนให้พ้นภัย
เข้าพรรษาสามเดือนนี้เดือนจิต	ให้เราคิดพักร่มบ่มนิสสัย
จะยอมทนฝนพราด้าอยู่ไย	จงหัดใช้ธรรมนิยมนเป็นร่ม เทอญฯ ^{๓๐}

เรื่อง ตนเป็นที่พึ่งของตน

อตตาทิ อตตโน นาโถ

โก ทิ นาโถ ปโรสียา

อตตนาหิ สุนฺเตน

นาคํ ลภติ พุทฺธมํ

ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ คนที่มีตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่ง ซึ่ง
ได้ด้วยยาก

ตนของตน	พึ่งตน	แล้วพ้นยุ่ง
ตนต้องมุง	พึ่งตน	ให้จนได้
ตนไม่พึ่ง	แล้วจะดัง	ไปพึ่งใคร
ตนเมื่อได้	ทุกข์ถึง	ต้องพึ่งตน
ตนพึ่งตน	ผลย่อมได้	อย่างใกล้ชิด
เพราะตนติด	ตนไป	ได้ทุกหน
พึ่งคนอื่น	ผลย่อมไกล	ไปจากตน
ใครจะทน	ให้เราพึ่ง	ถึงทำไร
จะพึ่งตน	ต้องฝึกฝน	ตนเสียก่อน
เช่นฝึกสอน	เสริมวิชา	เครื่องอาศัย
ฝึกขยัน	หมั่นในกิจ	ด้วยจิตใจ
และฝึกใช้	ศีลธรรม	ประจำตน
ตนเช่นนี้	เป็นที่พึ่ง	ซึ่งหายาก
แต่ผลมาก	หากได้พึ่ง	แล้วถึงผล

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖.

ฟังคนอื่น
เพราะมีผล

หมิ่นแสน
น้อยกว่าฟัง

มีแผ่นดิน
ซึ่งตน เอยฯ^{๓๑}

เรื่อง ทรัพย์ประเสริฐสุด

สทุธธาณํ สีลธณํ

หิริโอตตปปิยํ ธนํ

สุตธณญจ จาโค จ

ปณฺญา เว สตฺตมํ ธนํ

ยสฺส เอตา ธนา อตฺถิ

อิตฺถิยา บุริสสฺส วา

อทฺธิทฺโทติ ตํ อาหุ

อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํ.

คุณสมบัติจัดเป็นทรัพย์สำหรับมนุษย์
มีเบ็ดเสร็จเจ็ดส่วนควรทุกคน

ประเสริฐสุดสร้างชีวิตให้ผลิตผล
จะฝึกฝนตนไว้ให้ทุกวัน

หนึ่ง-ศรัทธา เชื่อปัญญาพระพุทเจ้า
สอง-ศีละ มีศีลสืบด้วยกัน

ที่ช่วยเราพ้นทุกข์เป็นสุขสันต์
อย่างต่ำนั้นศีลห้าเป็นอาจิณ

สาม-หิริ อับบาปที่หยาบช้า
สี่-โอตตปปะ กลัวบาปทราบบะบิล

ให้เห็นว่าน่าอายไปทั้งสิ้น
กลัวมันกินเกาะทำลายเมื่อปลายมือ

ห้า-สุตะ การศึกษาหาความรู้
หก-จาคะ เสียสละถึงเลื่องลือ

เลือกเรียนคฤยอตตาราที่นับถือ
จนมีชื่อคล้ายสมเด็จเวสสันดร

เจ็ด-ปัญญา รู้วิชาเกิดและดับ
ทรัพย์ทั้งเจ็ดตั้งที่อ้างมากกลางกลอน

และรู้ขับไล่กิเลสให้หลุดถอน
ถ้าเกิดข้อสงสัยอยู่ในผู้ใด

ท่านผู้นั้นจะเป็นชายหรือฝ่ายหญิง
ถือเป็นคนที่ไม่จนพ้นทุกข์ใจ

ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดผลไม่พินได้
และชีวิตก็ไม่ไร้ประโยชน์ เอยฯ^{๓๒}

เรื่อง สุขคือความสงบ

นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ

สุขอื่นจากความสงบไม่มี

สุขสบายหลายรสหมดทั้งโลก
แต่ลงท้ายกลายเป็นทุกข์เข้ารุกราน

ถึงชุ่มโชกชื่นชีวิตด้วยฤทธิ์หวาน
เพราะเกิดการปรวนแปรไม่แน่นอน

สุขที่แท้นั้นได้แก่ความสงบ
หนึ่ง-สงบความจนพ้นอาวรณ์

จะหาพบตามจังหวะที่พระสอน
ควรพบก่อนด้วยวิธีให้มีทรัพย์

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

มีทรัพย์ไว้ใช้สอยถึงน้อยนิด	เลี้ยงชีวิตเหมาะกับตนไม่จนอับ
รู้ถนอมหลอมหล่อพอกับทรัพย์	ตามลำดับฐานะภาวะตน
สอง-สงบเวรภัยในศีลห้า	คือรักษาศีลไว้ให้เป็นผล
อย่าก่อกรรมทำเข็ญเป็นกังวล	ให้ตนพ้นภัยในชีวิต
สาม-สงบกองกิเลสเหตุให้ร้อน	ที่มันนอนแนบอยู่คู่กับจิต
คือโลภโกรธหลงทั้งสามตามประชิต	ให้หมดพิษด้วยสมาธิปัญญา
ใครสงบได้ทั้งสามตามนัยนี้	นับว่ามีความสุขทั่วทุกท่า
เชิญบัณฑิตคิดดูด้วยปัญญา	แล้วเสาะหาสุขสงบให้พบ เทอญฯ ^{๓๓}

เรื่อง ธรรมคติ

รูป ชีรติ มจจัน นามโคตตํ น ชีรติ

อันร่างกาย	ชายหญิง	ไม่จริงแน่
เกิดแล้วแก่	เจ็บตาย	วายสังขาร
แต่ชื่อเสียง	ชั่วดี	เหมือนตีสตรา
จะอยู่ชั่ว	เชิดชู	คู่โลก เอยฯ ^{๓๔}

เรื่อง อุปัชฌายานุสรณ์

ลูกคลอตจากแม่ครั้ง	เดียวมา นะแม่
สืบจิตกายวาจา	เลือดเนื้อ
สืบทรัพย์สืบชีพสา-	ระพัดส่วน โลกนอ
คุณแม่สูงสุดเจือ	ง่าฟ้าฟากสวรรค์
ฉันไต่ยามบวชด้วย	อุปัชฌาย์ เดียวพ่อ
สืบเพศสืบสิกขา-	ชีพพร้อม
สืบธรรมพร้าสอนสา-	ระพัดอย่าง เทียนนอ
คุณท่านสูงสุดอ้อม	โอบไว้ในกมล
ยลแม่เสมอท่านผู้	อุปัชฌาย์
แม่แต่งลูกเติบโตมา	ร่างนี้
อุปัชฌาย์แต่งจรรยา	วุฒิภาพ

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

เคียงคู่ชูชีฟ้า

บรรยายคุณท่านผู้

เทียบกับคุณมารดา

อวยอรรธสืบศาสน์มา

ปลูกปลูกทำนุให้

ชื่อไว้จนตาย

อุปฌาย์

เด่นได้

ทุกขณะ

สืบเชื้อศาสนา ฯ^{๓๕}

เรื่อง อาจารย์านุสรณ์

อุปฌาย์และแม่สร้าง

อาจารย์ท่านรับเสริม

ชีวิตจึงสัมฤทธิ์เฉลิม

อ้อ คุณอาจารย์น้อม

อุปฌาย์และแม่สร้าง

อาจารย์ท่านรับเสริม

ชีวิตสัมฤทธิ์โชค

เพราะคุณอาจารย์น่าว

รบเร้าให้เขาวัดลาด

กอบกิจสัมฤทธิ์มี

นอกจากอาจารย์ไป

อ้อ คุณอาจารย์เป็น

ส่วนเดิม

ซ่อมพร้อม

ชะลอโลก

นมัสเร้าเขาวัดเลี้ยว

ให้เป็นร่างเป็นรูปเดิม

เฉลิมซ่อมให้พร้อมพราว

ชะลอโลกให้เรื่องยาว

นิตยศิษย์ประดิษฐ์ดี

บรรลุปราชนิเวศน์ปรีช

ทวีมากมียากเย็น

จะหาใครมีใครเห็น

พิทักษ์เทพประจำเทียว ฯ^{๓๖}

ครูดี-ศิษย์ดี

อันครูดี

ศิษย์ยิ่งช่วย

ครูชูศิษย์

ศิษย์ชูครู

ศรีของครู

ชูศรีครู

เพราะทำกิจ

ชูเพราะมี

ชูศิษย์ด้วย

ยิ่งชูศรี

ช่วยศิษย์ดี

ดีต่อครู ฯ^{๓๗}

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

นิพนธ์คดี

วัดจะดี	มีหลักฐาน	เพราะบ้านช่วย
บ้านจะสวย	เพราะมีวัด	ดัดนิสัย
บ้านกับวัด	ผลักดันช่วย	ยิ่งอวยชัย
ถ้าขัดกัน	ก็บรรลีย์	ทั้งสองทางฯ ^{๓๘}

เรื่อง คนมีประโยชน์

อันไม้ดีมีประโยชน์	ถึงเปลี่ยนแปลงเป็นขี้เถ้าเขายังใช้
สัตว์ที่ดีมีคุณก็อุ่นใจ	ยอมให้ได้ชั้นกระดูกเป็นหยูกยา
แต่คนชั่วคนจัญไรนี้ใช้ยาก	ยิ่งตายซากแสนจัญไรยิ่งไร้ค่า
ส่วนคนดีมีชำนาญวิชา	มีอุตสาหกรรมสร้างงานการที่ดี
พร้อมทั้งศีลธรรมประจำด้วย	ถึงเขาม้วยชีพตายวายเป็นผี
ยังทิ้งรอยถ้อยรอยร้อยทวี	ให้คนดีได้ประโยชน์โชติช่วง เอยฯ ^{๓๙}

เรื่อง บวชดีอย่างไร

ระเบียบบวชนั้นย่อมมีดีอยู่แล้ว	ถ้ายึดแนวบวชนั้นให้มันอยู่
ไม่เชื่อนแซแปรออกไปนอกครุ	บวชจะซุบซิบชีวิตเป็นนิจกาล
เพราะการบวชคือการกวัดขันชีวิต	ให้ละผิดทำถูกทุกสถาน
และทำให้ใจสะอาดขาดจากพาล	จึงเป็นการพัฒนาพาให้ดี
พระพุทธเจ้าชูปเราด้วยการบวช	เป็นการกวัดความประพฤติยึดศักดิ์ศรี
ให้ละชั่วทั่วทุกทางแล้วสร้างดี	เป็นวิธีชูปคนได้ผลงาม
บวชทั้งนอกบวชทั้งในได้ผลยิ่ง	บวชแต่ในนอกทั้งทำนไม่ห้าม
บวชแต่ในนอกในด้นนั้นหมดงาม	ไม่บวชเลยเลวทรามสุดประมาณ
เกิดเป็นคนหนึ่งพึงนึกไว้	ต้องให้ได้บวชตนผลไพศาล
เพราะเป็นการชูปตนให้พ้นพาล	เข้าถึงการเป็นบัณฑิตเป็นนิจไป
มิฉะนั้นเราท่านจะเสียชาติ	มีโอกาสมากเป็นคนพ้นวิสัย
พบของแท้แต่ไม่เอาหน้าเศร้าใจ	ชาติต่อไปย่อมไม่แนบแปรปรวน เอยฯ ^{๔๐}

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

เรื่อง คนดี-ใช้ดี

คนจะดีก็เพราะมีดีอยู่ด้วย	ดีไม่ช่วยคนจะดีได้ที่ไหน
ดีในคนจำต้องปนกับคนไป	ดีแต่ตนคนไม่ใช่ก็ชั่ววอด
เอาดีใช้ก็คล้ายคล้ายเอาดีอวด	ดีจะชั่ววอดก็เพราะใช้คล้ายคล้ายผี
ไม่มีดีมีแต่อวดก็ชั่ววอด	แม้มีดีมีอวดหรือใช้ก็ได้ เออยา ^{๔๑}

เรื่อง คำขวัญวันเกิด

คำ	นิยมสมมติเป็นดอกไม้
ขวัญ	ใจหมายมอบให้ชมและดมกลิ่น
วัน	คณะสทบาลผ่านฟ้าดิน
เกิด	ในถิ่นวัดชนะศิษย์พระเอย

สมัยนี้มีธรรมเนียมที่เลี่ยมแล้ว	เกิดโก้เก๋ในสังคมนิยมใหญ่
คือทำบุญวันเกิดเลิศวิไล	แล้วเชิญใครใครมาร่วมรวมสำราญ
เพื่อแสดงว่าได้เกิดมาเชิดหน้า	ให้รู้ว่าตนนั้นมีหลักฐาน
จึงสามารถเอิกเกริกและเบิกบาน	จัดเป็นการสร้างชื่อให้ลือชา
อันที่จริงงานอย่างนี้ก็คืออยู่	เพราะช่วยชูชื่ออำนาจและวาสนา
ให้กว้างขวางสร้างไมตรีมีหน้าตา	แต่ถ้าว่าพุ่มพ่ายแล้วไม่ดี
ต้องทำให้เหมาะสมพอกกลมกล่อม	ทนถนอมนึกถึงหลักและศักดิ์ศรี
สิ่งใดควรใดไม่ควรกระบวนมี	อย่าบ้าจี้ตื่นตูมถึงพุ่มพ่าย
ที่จริงนั้นวันเกิดมีอยู่สอง	เกิดจากท้องแม่หนึ่งนั้นพึงหมาย
เรียกว่าเกิดเปิดให้รู้ดูงายตาย	เป็นหญิงชายรู้จักกันในวันนี้
กับเกิดก่อต่อมาทุกขณะ	ทุกระยะลมหายใจไม่คงที่
ย่อมบังเกิดต่อติดปิดกาย	เกิดอย่างนี้เกิดปิดมิดมิดไว้
แม้การเกิดขององค์การและฐานที่	ก็ย่อมมีเกิดเป็นสองพ้องวิสัย
คือแรกเกิดเป็นประกาศลาดเลาไป	ย่อมเรียกได้ว่าเป็นเกิดที่เปิดมี
ส่วนการเกิดต่อมาแต่ครานั้น	คือเกิดผันแปรไปไม่คงที่
เรียกว่าเปิดปกปิดชนิดมี	เป็นวิธีแยกให้เห็นได้เด่นจริง
การทำบุญวันเกิดแบบเปิดนี้	เป็นวิธีที่ต้องทำอย่างคร่ำเคร่ง

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

แม้จะมีการสำราญการบรรเลง
 ส่วนวันเกิดแบบปิดคิติดูเถิด
 จึงมีวันเกิดปิดเป็นนิจกาล
 แต่ทำบุญลงทุนวิธีใหม่
 ให้ชื่อสัตย์สุจริตกิจที่มี
 บุญแบบนี้เป็นวิธีทำวันเกิด
 เพราะได้ทำทุกทุกวันอย่างมั่นคง
 เพราะฉะนั้นวันเกิดแบบเปิดนี้
 ถ้าอยากได้สุขจริงที่ยั่งยืน
 เอาวันเกิดแบบปิดทำติดต่อกัน
 แม้จะเลิกวันเกิดเปิดไม่มอง
 เมื่อเราอยากครีครั้นสดชื่นบ้าง
 ก็ทำได้ตามประสงค์จำนงพอ
 นี่แหละบุญวันเกิดที่เลิศล้ำ
 เชิญเหล่าศิษย์คิติดูให้รู้แนว
 โดยเฉพาะงานครั้งนี้ก็ดียิ่ง
 เพราะเป็นแบบที่สังคมนิยมทำ
 ขอเดชาไตรรัตน์จำรัสหน้า
 ให้คณะสหบาลสำราญใจ

เรื่อง หลักเตือนใจ

อันการมีกตัญญูรู้ตระหนัก
 เช่นบิดามารดาครูอาจารย์
 คุณท่านนั้นเปรียบปานดังมงกุฎ
 ให้เกิดก่อต่อผลเป็นต้นทุน
 คุณท่านนั้นปานชีวิตที่ติดร่าง
 สงวนคุณคู่ชีวิตคอยซิดชู

ก็ครั้นเคร่งชั่วครู่อยู่ไม่นาน
 เราย่อมเกิดอยู่ทุกวันที่ผันผ่าน
 ถ้าเราหาญทำบุญอบอุณดี
 คือตั้งใจทำให้งามตามหน้าที่
 ทำกรรมดีทุกทุกวันอย่างมั่นคง
 ให้ทำเลิศได้ทุกอย่างดังประสงค์
 บุญย่อมส่งผลให้เป็นสุขทุกวันคืน
 ต่อถึงปีครบกำหนดจึงสดชื่น
 ก็ต้องผืนแบบนี้หันมาลอง
 ก็จะไม่สุขอยู่ไม่รู้หมอง
 หันมาครองวันปิดคิคิดว่าพอ
 จะแถมอย่างวันเกิดเปิดมาต่อ
 เพราะเราก่อรากฐานมั่นคงแล้ว
 ถ้าใครทำแล้วจะต้องได้ผ่องแผ้ว
 แล้วจงแผ้วถางทางสร้างขึ้นทำ
 อาจจะมีสุขชื่นชมได้คมขำ
 หากจะซ้ำซอกเห็นไม่เป็นไร
 จงช่วยมาคุ้มครองปกป้องให้
 คิติดังใดสมคิดเป็นนิത്യ เทอญฯ^{๔๒}

คือรู้จักคุณที่ได้อาศัยท่าน
 แล้วกอบการนอบนบเคารพคุณ
 เพราะสูงสุดสวมเกล้าให้เราอุ่น
 สนับสนุนสืบเนื่องขึ้นเฟื่องฟู
 ได้เสริมสร้างความดีให้มีอยู่
 จงคอยบูชาไว้ด้วยใจจริง ฯ^{๔๓}

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐ - ๑๐๑.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙.

ธรรมดาของชีวิต

ถึงใครก็มีฤทธิ์พิชิตโลก	เป็นจอมโจกจักรวาลสถานไหน
ก็ไม่อาจผาดแผลงสำแดงชัย	ต้องอยู่ในธรรมดาทั้งห้านี้
หนึ่งต้องแก่นั่นเป็นหลักแรก	คือรูปแบบแปรไปไม่คงที่
แม้แต่ยังอยู่ในครรรณันก็มี	จวบชีวิวายวอดไม่รอดพ้น
สองต้องเจ็บเห็บนั้นเป็นหลักนีก	คือรู้สึกอึดอัดเมื่อขัดสน
หรือโรคภัยไข้พิษมาติดตน	เจ็บผจญจงจำเรารำไป
สามต้องตายวายวอดไม่รอดละ	คือการผลสรุปเก่าไปเอาใหม่
มันเกิดดับสับสนวนกันไป	ตั้งแต่ในครรรณมีทุกวี่วัน
สี่ต้องพรากจากสมบัติพลัดจากรัก	ที่พุ่มพิกเฝ้าประวิงทุกสิ่งสรรพ
แม้แต่ร่างกายตัวที่พิ้วพันธ์	ก็จากกันกองจมถมสุธา
ห้าต้องรับผลกระทบที่ทำไว้	ทำดีไว้ผลย่อมดีมีสง่า
ถ้าทำชั่วผลย่อมชั่วเป็นตัวตรา	กรรมจะพาตนให้เป็นไปเช่นกรรม
อันธรรมดาหาอย่างให้อ้างนี้	เป็นของมีอยู่แก่เราทุกเช้าค่ำ
ควรพินิจคิดเห็นเป็นประจำ	จะน้อมนำใจเราไม่เมา เออ ฯ ^{๔๔}

เรื่อง ชนะโลกดีกว่า

ชนะ	เรื่องเครื่องหลงตรงรู้เท่า
โลก	ของเรามีแต่เรื่องเครื่องให้หลง
ดี	ที่รู้แล้วไม่ติดคิดมันคง
กว่า	ที่หลงหมดแท้แพ้โลก เออฯ

เรื่องของโลก

ในโลกนี้มีแต่เรื่องเครื่องให้หลง	เข้าแหวดวงมวลงมนุษย์หาหยุดไม่
ทุกวันคืนตื่นและหลับขับเคี่ยวไป	เหมือนอยู่ในแดนปีศาจจากจกรรจ์
ร้อยทั้งร้อยน้อมเมื่อไรในมนุษย์	ที่หลงงุดโง่งมนิยมมัน
นี้กว่าจริงตามอารมณ์ที่ซมกัน	เลยถลันจิตถลาว่าวุ่นไป
เรื่องเหล่านี้มีชนิดคิดเป็นแปด	มัดวงแหวดคนทั้งหมดทางดไม่
คือ ลาม ยศ สรรเสริญ เจริญใจ	ตลอดไปจนถึงสุขสนุกสบาย
สื่ออย่างนี้มีแก่ใครแล้วใจครีมี	ทำให้ลืมนงหลงได้ง่าย

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๕.

ช่วยให้ใจฟูปลื้มจนลืมตาย	จัดเป็นฝ่ายข้างอารมณ์ซี้ซมกัน
อีกสื่อย่างจัดเป็นข้างที่คนท้อ	เพราะมันก่อความวิโยคให้โศกศัลย์
คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ลดลงพลัน	เสื่อมจากการสรรเสริญสิ้นเป็นนินทา
และเสื่อมสุขกายเป็นทุกข์เข้าทับถม	เกิดระทมจิตถอยระห้อยหา
ทำให้จิตฟูบต่ำรำไรโศกา	บางที่ฆ่าตัวตายลงวายวาง

คนแพ้โลก

นี่เพราะขาดพึงธรรมชาติของปราชญ์	ที่สามารถรู้จริงช่วยอิงอ้าง
จึงยอมให้ลาภยศหมดทุกทาง	ทั้งสรรเสริญสุขต่างต่างเข้าทับตัว
หรือยอมให้ความไฉไลจากลาภยศ	ตลอดหมดทุกข์นินทามากันทั่ว
เข้าจับจิตติดถึงตรึงทั้งตัว	จึงตื่นราวเหมือนเป็นบ้าว่าวุ่นไป
คนเช่นนี้มีชื่อว่าแพ้โลก	จำต้องโศกเศร้าสุดหาหยุดไม่
เพราะรู้น้อยต่อยกว่าโลกโอชะอาลัย	จึงสาใจที่ไม่จำคำเมธี

คนชนะโลก

ส่วนคนใดเข้าใกล้ให้ปราชญ์สอน	ย่อมรู้ผ่อนผันพินิจไม่ผิดที่
รู้ว่าเรื่องแปดอย่างที่ต่างมี	ทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่วทั่วถึงกัน
ล้วนไม่เที่ยงและไม่ทนป่นปี้สิ้น	มันแต่ดินดับพังไม่ตั้งมั่น
เห็นกระจ่างทางที่ถูกไม่ผูกพัน	ทุกสิ่งนั้นไม่ได้จับทับหัวใจ
ไม่ตีใจเสียใจในเรื่องโลก	นับเป็นโงกจอมอารมณ์ข่มโลกได้
ชื่อว่าผู้ชนะโลกโอชะอาลัย	โลกต้องพ่ายแพ้ราบกราบเท้าเกรง

ชนะโลกดีกว่า

ฉะนั้นเราควรจะทำอย่างไร	เอาเข้าแพ้หรือชนะจึงจะเก่ง
เอาเข้าแพ้เราก็ค่อยปล่อยตามเพลง	ให้มันแว้งคว้างหลงลงโลกันต์
ถ้าเราเอาเข้าชนะต้องตระหนัก	เร่งรู้จักคุมสติดำรงมั่น
เมื่อเรื่องโลกเกิดขึ้นต้องขึ้นมัน	ด้วยรู้ทันว่าไม่เที่ยงมันเพื่องเพลง
ในที่สุดมันก็ดับลงยับย้อย	ไม่มีรอยเหลือสักนิดติดตำแหน่ง
รู้เช่นนี้ใจสบายได้เรียวแรง	จะลูแหล่งชนะโลกหมดโศก เอ๋ย ^{๔๕}

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

เรื่อง สารของชีวิต

สา	ระพัดจัดแจงแต่งชีวิต
ระ	วังจิตกายวชิให้ตมั้น
ของ	ผู้ใดได้อย่างนี้จะดีครั้น
ชีวิต	พลันถึงมหาสาระ เออยา

ชีวิต

ชีวิตคนพันวิสัยจะให้อยู่	ถึงรอบรู้เรื่องอำนาจขนาดไหน
ก็ต้องแก่เจ็บตายมลายไป	ดูอะไรมิได้เห็นเป็นสาระ

สาระ

เว้นแต่กรรมการกระทำที่ล้ำเลิศ	ซึ่งให้เกิดความสุขทุกขณะ
เมื่อกรรมเลิศผลต้องเลิศเกิดสาระ	เป็นที่พึงพิงชีวิตเป็นนิจกาล
ชีวิตอยู่ช่วยช่วยอำนวยความสะดวก	กำจัดทุกข์โทษชั่วทั่วสถาน
ชีวิตดับลับฝากซากของงาน	ให้คนผ่านภายหลังหวังอาลัย

เหตุแห่งสาระ

กรรมจะเลิศก็เพราะเกิดจากเหตุห้า	เหมือนพฤษภารากดีมีอาศัย
มีรากแก้วหนึ่งฝังตั้งลงไป	และรากใหญ่ยึดดีทั้งสี่ทิศ
นำอาหารผ่านตรงมาส่งต้น	ให้เกิดผลพูนเพิ่มเสริมสถิติ
และเหนียวรั้งฝังต้นให้โคนชิด	แนบสนิทหนองพื้นไฉนนาน
เสมือนกรรมล้ำเลิศจะเกิดได้	ต้องอาศัยเหตุห้ามาสมาน
เป็นห้ารากฝากฝังตั้งสันดาน	สืบประสานสาระ ณ ชีวิต
หนึ่งเชื้อกรรมการกระทำของตนไว้	ทำดีได้ผลต้องดีไม่มีผิด
ถ้าทำชั่วผลต้องชั่วเป็นตัวพิษ	เชื่อชนิดนี้ให้แน้อย่าแปรไป
สองต้องมีศีลาจารวัตร	ปฏิบัติกายวาจาอชฌาศัย
ไม่ล่วงล้ำกรรมสิทธิ์ผิดวินัย	ละมุนละไมมรรยาทสะอาดดี
สามต้องมีจาคะสละสิทธิ์	เพื่อสัมฤทธิ์ผลที่เลิศประเสริฐศรี
หรือเปลื้องใจให้สะอาดปราศราศี	แม้ชีวิตก็อุทิศไม่คิดท้อ
ต้องมีการศึกษาหาความรู้	ให้เพียงพอฝายฉบับกำกับก่อ
ทั้งโลกธรรมล้ำลึกฝึกไว้พอ	เพื่อได้ต่อต้านโทษที่โฉดเขาว์
ห้าต้องมีตัวปัญญาที่สามารถ	แหลมฉลาดรู้ดีไม่มีเขลา
ด้วยขบคิดผิดหรือชอบประกอบเขาว์	จนรู้เท่าโลกและธรรมประจำตน

ผลแห่งสาระ

ทั้งห้านี้มีนาให้กรรมเลิศ	จะก่อเกิดการกระทำกรรมกุศล
คือเชื่อกกรรมนำจิตสถิตย์ทน	เตือนให้ตนหลีกภัยไปฝ่ายดี
จะก่อตั้งฝังฝากเหมือนรากแก้ว	ให้ยึดแน่วดีแน่นเป็นแผ่นที่
ก็ศิลาจารคุณก็หินุนดี	ก่อให้เกิดมรรยาทสะอาดงาม
เป็นรากหนึ่งตรึงกายวชิไว้	ให้อยู่ในความดีไม่ผลีผลาม
ส่วนจาจะเสี่ยสละละที่ทราวม	เพื่อแลกความดีเลิศก็เกิดดี
เป็นรากหนึ่งตรึงทรัพย์ชีวิตไว้	ให้อยู่ในผลเลิศประเสริฐศรี
ส่วนศึกษาหาตำหรับฉบับดี	ก่อให้เกิดตัวอย่างทางกระทำ
เป็นรากหนึ่งตรึงวิชาเข้าหาหลัก	ให้รู้จักเทียบเคียงไม่เพี้ยนพล้ำ
ส่วนปัญญาหาความรู้คู่ประจำ	ทั้งโลกธรรมถ้วนทั่วด้วยตัวเอง
เป็นรากหนึ่งตรึงใจไว้กับรู้	ให้ใจดูโดยประสงค์ได้ตรงเผง
ทั้งห้าอย่างต่างสำคัญแก่กันเอง	และพุ่งเพ่งพากรรมล้ำเลิศแท้
เมื่อกรรมดีมีเป็นแก่นแกนชีวิต	ผลจะผลิตสุขสบายหลายกระแสน์
จะมีใจในสนทไม่ผิดแคว	และมีแต่มิตรภาพไม่หยาบคาย
จะเลื่อนขั้นขั้นชูขึ้นสู่สูง	ยกพยุ่งดีไว้ไม่สลาย
ดีในทางวางแบบได้แบบกาย	และดีฝ่ายพุ่งเพื่องเรื่องปัญญา
ยามชีวิมีอยู่ก็ชูขึ้น	สำราญรื่นรับผลที่ตนหา
ยามชีวิตปลิดไปใจก็ลา	ไม่โสกาเกาะคล้องให้หมองใจ
ทั้งยังฝากซากผลของตนนั้น	ให้คนชั้นหลังชมบ่มนัสัย
เหมือนไม้แก่นแก่นนอกเป็นดอกใบ	ถึงโคนไปเป็นสินค้ำก็ค่าแพง
ชีวิตใครได้แก่นตามแผนนี้	นับว่ามีสาระอย่างจะแจ้ง
เชิญบัณฑิตคิดเห็นเช่นแสดง	แล้วแสวงหาไว้ใส่ตน เออยา

ชีวิตที่ไร้สาระ

ชีวิตใครไร้สาระแล้วอนาถ	เพราะเสียชาติที่เป็นคนพันความหมาย
ทำประโยชน์ตนของตนปนละลาย	แถมทำร้ายโลกมนุษย์ให้ทรุดลง
คนเช่นนี้ความดีด้อยกว่าสัตว์	เช่นจะจัดเทียบกับควายหมายประสงค์
เมื่อควายเป็นรับใช้ด้วยใจจง	เมื่อตายลงร่างยังเหลือเอื้อเรา เออยา ^{๔๖}

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗ - ๑๑๙.

เรื่อง มาติไปติ

มา	ให้ตีมีธรรมประจำจิต
ดี	จะติดต่องั่งเมื่อยังอยู่
ไป	ให้ตีมีธรรมเข้าคำชู
ดี	จะอยู่แบ่งภาคเมื่อจาก เอยา ^{๔๗}

สำหรับรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมโดยใช้สื่อบุคคล คือ พระธรรมเทศนา บรรยาย สัมโมทนียกถา โอวาท เป็นต้น โดยการการเข้ารหัสสารนั้น ยังสามารถนำเสนอได้อีกมากมาย หลายรูปแบบ ตามความถนัดของนักเผยแผ่แต่ละบุคคล และที่สำคัญให้มีความเหมาะสมกับ โอกาส สถานที่ และผู้ฟัง เพื่อให้การเผยแผ่แต่ละครั้งเป็นไปตามพุทธประสงค์ และก่อให้เกิดความสงบสุขสันติ สุข แก่ประชาชน และสังคมส่วนรวม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ที่พระธรรม ทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) ท่านนำมาในการเผยแผ่ มี ๔ วิธี คือ

๑. นำเสนอโดยตรง
๒. นำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย
๓. นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์
๔. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ

๔.๑.๒ การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่ธรรมะ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อมวลชนในยุคปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั้งวิทยุ โทรทัศน์วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น เนื่องด้วยประชาชนในยุคปัจจุบันบริโภคข่าวสารผ่าน สื่อมวลชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นกิจวัตรประจำวัน การแสวงหาธรรมะจากพระสงฆ์ในวัดจึงเป็นเรื่องห่างไกลออกไป แต่ศาสนาก็ยังเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตในท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วย การแข่งขัน คนในสังคมยังต้องการที่พึ่งทางจิตใจ การเผยแผ่พุทธธรรมให้แก่ประชาชน จึงต้องเพิ่ม เครือข่ายเข้าสู่มวลชนมากขึ้น^{๔๘}

พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) นอกจากจะมีรูปแบบในใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่ พุทธธรรมแล้ว ท่านยังเป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งในปัจจุบันที่มีความทันสมัย และมีวิสัยทัศน์ในการเผย

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๙.

^{๔๘} อรรถย พนาราม, “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๔๗) : ๗ - ๙.

แผ่พุทธธรรม ด้วยการใช้อีเมล หรือสื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่พุทธธรรม รูปแบบการใช้
อีเมล ในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านนั้น มี ๒ รูปแบบ ดังนี้ คือ

๑. สื่อวิทยุกระจายเสียง

สื่อวิทยุกระจายเสียงนั้นได้ทำหน้าที่เผยแผ่ข้อมูลข่าวสาร ทางบ้านเมือง เศรษฐกิจ
การศึกษา สังคม และเพื่อความบันเทิง โดยความควบคุมของหน่วยงานราชการและเอกชน รายการ
ธรรมะที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้แทรกตัวอยู่ตามรายการหลักทางวิทยุ อันได้แก่ รายการข่าว และ
สาระบันเทิง นับเป็นการกลายรูปแบบ จากการไปฟังธรรมที่วัดในวันพระ มาเป็นฟังธรรมจาก
เครื่องรับวิทยุซึ่งหาได้ง่ายในราคาที่ใคร ๆ ก็เป็นเจ้าของได้ ออกอากาศทุกวัน ทั้งยังมีความหลากหลาย
ในเนื้อหา สะดวกเรื่องเวลา^{๔๙} รูปแบบการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้น
พระสงฆ์ไทยได้รู้จักและใช้มาเป็นเวลานานพอสมควร ตั้งแต่ระบบการสื่อสารมวลชนหรือระบบการ
สื่อสารที่เป็นเทคโนโลยียังไม่มีมากเหมือนในปัจจุบัน พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมก็ได้อาศัย
การจัดรายการธรรมะต่าง ๆ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงให้ประชาชนได้รับฟังเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงใน
การเผยแผ่พุทธธรรม ในรูปแบบของการบรรยายพุทธธรรมตามที่ได้รับอาราธนา อาทิ สถานี
วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ และรูปแบบของการจัดดำเนินรายการที่คนอื่น
จัด ซึ่งได้นำแถบบันทึกเสียงพระธรรมเทศนาของท่านมาเปิดในรายการธรรมะต่าง ๆ ที่ตนจัดรายการ
ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงอยู่ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างธรรมเทศนาที่ท่านแสดงไว้ ดังนี้

เรื่อง ธรรมสสวนมยกา^{๕๐}

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส

กาเลน ธรรมสสวนํ เอตมมํคลมุตตมนติ.

บัดนี้จักได้แสดงพระธรรมเทศนา ใน ธรรมสสวนมยกา พรรณนาถึงเรื่องการบำเพ็ญบุญ
อันสำเร็จด้วยการฟังธรรม ซึ่งเป็นบุญญกริยาวัตถุข้อที่ ๘ สืบเนื่องจากบุญญกริยาวัตถุข้อต้น ๆ เรื่อง
ของบุญญกริยาวัตถุ คือการบำเพ็ญบุญย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์เราจะขาดเสียมิได้ เพราะมนุษย์ทุก
คนย่อมต้องการความสุขหรือจะเรียกความสุขเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ก็ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้ตรัสรับรองไว้ว่า

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^{๕๐} พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส), ธรรมสสวนมยกา, แสดง ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์, ๒๙ กันยายน ๒๕๐๗.

มา ภายิตถ ภิกษุเว ปุณณานิ สุขุเสต อธิวณั

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่ากลัวซึ่งบุญเลย

คำว่า บุญ ๆ นี่เป็นชื่อของความสุข เรื่องของการบำเพ็ญบุญจึงเป็นเรื่องของการสร้างความสุขนั่นเอง กล่าวโดยเฉพาะธัมมัสสวนมัยบุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม อันเป็นจุดสำคัญพระธรรมเทศนาภิกษุนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ตรัสชี้ไว้ในพระบาลีมงคลสูตรว่า เป็นมงคลอันหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ โดยพระพุทธภาษิตบรรหารว่า กาเลน ธมมัสสวน เอตมมมงคลมุตตมัม ซึ่งแปลว่าการฟังธรรมตามกาล ชื่อว่า เป็นมงคลอันสูงสุด ดังนี้

..... ในสมัยที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ใหม่ ๆ ภายหลังที่เสด็จไปโปรดพระภิกษุเบญจวัคคีย์แล้ว พระองค์เสด็จต่อไปประทับอยู่ในป่าใกล้บ้านยสกุลบุตร ตอนเช้ามีต ยสกุลบุตรตื่นขึ้นมาก่อนนางบำเรอและสาวใช้ เห็นนางเหล่านั้นนอนหลับ ผ้าหุลดล้วยน้ำลายไหล กัดฟัน กรนและมีอาการวิปริตต่าง ๆ ยสกุลบุตรกลุ้มใจ เบื่อหน่าย เหมือนเห็นศพอยู่ในป่าช้า จึงสวมรองเท้าออกจากบ้าน เดินบ่นไปตลอดทางว่า ที่นี้วุ่นวาย ที่นี้ขัดข้อง จนเดินเข้าไปใกล้ที่ประทับของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งขณะนั้นพระองค์กำลังทรงจงกรมอยู่ จึงตรัสเรียกว่า ท่านเข้ามาที่นี่เกิด ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ยสกุลบุตรก็ถอดรองเท้าแล้วเข้าไปหาพระองค์ จึงทรงสนทนาปราศรัยแล้ว ทรงแสดงอนุพุทธานุภาพและอริยสัจ ๔ ให้ฟัง ในที่สุดยสกุลบุตรก็หายกลุ้ม และได้บรรลุพระอรหัตตผล เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงในพระพุทธศาสนา และได้ขออุปสมบทกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเอหิภิกขุต่อไป...

..... ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้น พระเจ้าพิมพิสารพระราชแห่งมครรัฐปรารถนาจะให้นางเขมา พระมเหสีผู้ไม่ยินดีในการฟังธรรมให้ได้ไปฟังธรรมให้จงได้ ถึงกับลงทุนออกอุบาย ให้จินตกวีแต่งเพลงขับพรรณนาถึงความสวยงามของพระเวฬุวันวิหาร จนนางทนไม่ได้ต้องเสด็จไปฟังธรรมเทศนาจนได้ ในที่สุดก็ได้สำเร็จพระอรหัตตผล และนำตนเข้าอุปสมบทเป็นนางภิกษุณี

..... อนาถปิณฑิกเศรษฐีปรารถนาจะให้ชายกาละลูกชายไปฟังธรรม ตามธรรมดานายกาละไม่สนใจในการฟังธรรม นายกาละนี้มีนิสัยคล้ายเด็กบางคนหรือหลายคนในสมัยนี้ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีจึงใช้อุบายเอาเงินล่อ ขอร้องให้นายกาละไปรักษาอุโบสถก่อน และให้ฟังธรรมพร้อมกันไปด้วย จะช่วยออกเงินค่าจ้างให้หนึ่งร้อยกหาปณะ นาย กาละก็ดีใจ จึงไปยังพระวิหารคดสมาทานแต่อุโบสถ พอเสร็จแล้วก็แอบไปนอนหลับเสียที่อื่นตามสบาย ไม่สนใจที่จะฟังธรรม เมื่อการฟังธรรมเสร็จลงแล้ว อนาถปิณฑิกเศรษฐีก็ให้คนใช้ยกเอาอาหารออกมา แล้วเรียกให้นายกาละรับประทานอาหาร นายกาละบอกว่า ถ้ายังไม่ได้เงินร้อยกหาปณะที่จ้างนั้น จะไม่รับประทานอาหารเป็นอันขาด ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีต้องเอาห่อหยาปณะนั้นให้ ครั้นรุ่งขึ้น ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ถามลูกชายว่า ฟังธรรมจำอะไรได้บ้างหรือเปล่า เขากล่าวว่าเขาไม่ได้ฟังธรรม ได้แต่รักษาอุโบสถ ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีจึงเผยพจน์จ้างเขาไปใหม่ว่า วันนี้ถ้าเจ้าไปฟังธรรมจำได้สักบทหนึ่ง พ่อจะให้รางวัลให้ถึงพันกหาปณะ นายกาละก็ดีใจ เขาไปนั่งใกล้หน้าธรรมาสน์ สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงเห็นอุปนิสัยนายกา

ละว่าควรจะได้บรรลุผล นายกาละกังวลอยู่แต่ว่า จะจำให้ได้สักบทเดียวแล้วก็จะหลีกออกไป แต่พระพุทเจ้าบันดาลไม่ให้นายกาละจำได้ ต้องรอฟังคำอธิบายไปเรื่อย ๆ ในที่สุดก็เกิดปัญญามีดวงตาเห็นธรรม สำเร็จซึ่งโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคลประเสริฐในพระพุทธศาสนา.....

..... หากท่านสาธุชนทั้งหลาย มาคำนึงถึงกาลที่เรากลุ้มใจ หรือชอบคิดแสร้งไปในทางที่ชั่ว หรือสงสัยในปัญหาชีวิต หรือจะคิดเรียนธรรมเอาไว้ใช้ ด้วยมานึกว่า เวลานี้ เราเป็นเด็กใหญ่แล้ว เวลานี้เป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว เวลานี้มีครอบครัวแล้ว เวลานี้เป็นพ่อแม่เขาแล้ว เวลานี้เราเป็นหัวหน้าเขาแล้ว เช่นเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นนายอำเภอ และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นต้น หรือมานึกว่า บัดนี้เป็นวันธรรมสวนะ คือ เป็นวันฟังธรรม ๘ คำ ๑๕ คำ หรือ ๑๔ คำ แล้ว หรือมาคิดว่า วันนี้ เรามีงาน และมีการพึ่งเทศน์กัน แล้วเราก็มองทิ้งหรือปล่อยกาลนี้ให้ล่วงไป จงตั้งใจไปฟังธรรมในวัดหนึ่ง วัดใด ที่จะทำให้ความสว่างเราได้ เราก็จะรับความสวัสดิมงคล คือผลดีต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นต่ำถึงชั้นสูงสุด นั่นก็คือจุดสำคัญที่เรียกว่า บุญญกริยา คือการทำบุญที่เป็นเหตุจะนำความสุขมาให้กับเรา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นบุญญกริยาว่าตฤชื่อนี้เป็นสำคัญ จึงได้ทรงประพันธ์เป็นพระพุทธานุญาตไว้ในมงคลสูตร ดุจคาถาที่ยกไว้ ณ เบื้องต้นว่า “กาเลน ฌมมสฺสวณฺเณ เตตมมกฺคณฺมตฺตมํ” “การฟังธรรมตามกาลตามสมัย ชื่อว่า เป็นมงคลอันสูงสุด” ดุจพรรณนามาด้วยประการฉะนี้

เรื่อง ทุกขมจฺจยกถา^{๕๑}

..... ความจริงตามที่ทางราชการได้จัดให้มีพระธรรมเทศนาทางวิทยุนี้ ก็นับว่าเป็นธรรมทานมัยกุศล เพราะมุ่งผลจะแจกวิถีธรรมให้เป็นทานแก่ชาวสยามโดยทั่วกัน และมุ่งจะเชิดชูไว้ซึ่งองค์อันสำคัญของสยามจำนวนหนึ่ง คือ พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมจริยาอย่างยอดเยี่ยม เป็นการเตรียมให้สยามรับถึงความเจริญ โดยให้ดำเนินไปในทางกฎหมายฝ่ายธรรมจริยา ขนานหน้าไปกับทางกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ดังรถไฟแล่นไปบนรางคู่นั้น...

.... ก็สมเด็จพระมหามุนีนาถทรงทราบเหตุผลเหล่านี้ชัด จึงได้ตรัสแสดงความเพียรเป็นเครื่องล่อทุกขในคัมภีร์นี้ไว้ โดยให้ชื่อว่า ทัฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ในปัจจุบัน ปันเป็นหัวข้อได้ ๔ คือ ๑. ถึงพร้อมด้วยความเพียร ได้แก่ขยันในการประกอบกิจ เครื่องเลี้ยงชีวิตที่ดี ในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี ๒. ถึงพร้อมด้วยการรักษา ได้แก่เพียรเก็บทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่น ไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตนไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี ๓. ความมีเพื่อนเป็นคนดีงาม ได้แก่พยายามคบคนดี ไม่คบคนชั่ว ๔. ความเลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่ตัว ได้แก่ใช้จ่ายทรัพย์พอควรแก่ฐานะ หรือใช้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่ ในข้อธรรมทั้ง ๔ นี้ ข้อ ๑ คือ การถึงพร้อมด้วยความเพียร นับเป็นข้อใหญ่ อีก ๓ ข้อต่อไป เป็นเครื่องช่วยให้ความเพียร

^{๕๑}พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธาสโส), ทุกขมจฺจยกถา, แสดง ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์, ๒๗ กันยายน ๒๔๘๐.

สำเร็จผลดี เช่น เพียรหาได้มาแล้ว ถ้าไม่มีเพียรเก็บก็ไร้ผล เหมือนคนตักน้ำใส่ตะกร้า หรือไปคบหาเพื่อนที่ชั่ว ชักพาตัวให้เล่นการพนันเป็นต้น ก็ชั่วร้ายใหญ่ หรือหาได้มาแล้ว ใช้จ่ายไม่รู้จักประมาณก็หมดหวัง เพื่อที่จะยังความเพียรให้สำเร็จล่วงทุกข์ได้ ท่านจึงแสดงไว้เป็น ๔ ธรรม ๔ ประการนี้ ความก็แจ้งชัดอยู่แล้ว จักไม่อธิบาย แต่ควรจำหัวข้อไว้ว่า ๑. หา ๒. เก็บ ๓. เพื่อนดี และ ๔. ใช้เหมาะสมแล้วจงเพียรกระทำไป และจงปลูกความพอใจอย่าเบื่อหน่ายในหน้าที่ของตน ผลก็จักสำเร็จโดยแท้ แม้พระพุทธบาทในจิตตาสีสนิบัติก็มีรับรองความข้อนี้ว่า “อนิพพิณียการิสส สมมตฺโถ วิปจฺจติ ความว่า ประโยชน์ย่อมสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบื่อหน่าย” ดังนี้ ผู้ที่ใช้ความเพียรจนได้ผลดีสมความมุ่งหมาย ย่อมเป็นคนมีหลักฐาน ชื่นบานด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุขในปัจจุบัน เป็นอันตั้งตนได้ในโลกนี้ ไม่ลำบากด้วยเครื่องอาศัยตลอดชีวิต คนชนิดนี้เรียกว่ามีลักษณะคั่นแรกของคน เพราะล่วงทุกข์ขั้นแรกได้ด้วยความเพียร....

.... สรุปรวมพระอนุสาสนีลงคงได้ความว่า “คนเกิดมีย่อมมีทุกข์ และจะมีทุกข์อยู่ก็ เพราะไม่มีความเพียร ถ้าคนมีความเพียรแล้ว ย่อมล่วงทุกข์ได้” เพราะฉะนั้น สาธุชนทั้งหลาย จงกำจัดเสียซึ่งความเกียจคร้าน แล้วปลูกความเพียรให้มั่น มุ่งดำเนินไปในอริยมรรค ก็จักบรรลुทุกข์คั่นแรกและคั่นหลังได้ ตามสมควรแก่ธัมมานุวัตรปฏิบัติ ดังวิสัยนามา

รตนตฺตยานุภาเวน ทุกฺขิตา ทุกฺขมุจฺจยา

กุสฺสีตา อถ ปุพฺเพปิ วีรราว โหนตุ สพฺพทา.

ด้วยอานุภาพแห่งพระศรีรัตนตรัย ผู้ใดถึงซึ่งความทุกข์ ขอผู้นั้นจงล่วงพ้นจากความทุกข์ ถึงซึ่งความเกษมศานต์ และผู้ใดเกียจคร้านมาแต่ก่อน ขอให้ผู้นั้นกลับใจเกิดความเพียรขยันมั่นคง จงทุกขิพาราตริ ธรรมมีกถาแสดงธรรมเป็นเครื่องล่วงทุกข์ได้ สมควรแก่เวลา ณ กาลบัดนี้

๒. สื่อสิ่งพิมพ์

การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เริ่มต้นที่การพิมพ์คำภีร์พระไตรปิฎก ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ใช้ศึกษาเฉพาะวงพระสงฆ์ กษัตริย์เจ้านายชั้นสูงเท่านั้น สิ่งพิมพ์นั้นไม่แพร่หลายแก่คนทั่วไป เพราะเทคโนโลยีการผลิตยังไม่มีความก้าวหน้าเพียงพอ เนื้อหาพระธรรมชั้นสูงก็อยู่ในความสนใจของคนในวงจำกัด เมื่อสื่อสิ่งพิมพ์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น สื่อสิ่งพิมพ์ก็เข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรม

การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทัตตนาธ (ทองสุก สุธาสฺโส) นั้น ส่วนมากจะเป็นหนังสือที่พิมพ์ออกในรูปของพระธรรมเทศนาบ้าง บทบรรยายธรรมบ้าง สื่อสิ่งพิมพ์เผยแผ่อย่างอื่นบ้าง ที่เกี่ยวกับพุทธธรรมที่ท่านให้อิโสภา หรือกล่าวสัมโมทนียกถา มีจำนวนมากมายด้วยกัน

ผู้วิจัย จะได้นำเสนอตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์ที่เห็นว่ามีเกี่ยวข้องกับการวิจัยและมีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและการเผยแผ่ สื่อสิ่งพิมพ์ที่ พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ท่านใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมและประสบความสำเร็จ มีดังนี้

๑) สิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือธรรมะทั่วไป

การสื่อสารหรือการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยหนังสือธรรมะทั่วไป ของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) นั้น จะเป็นไปในแนวของการแสดงพระธรรมเทศนา การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม และบทนิพนธ์ต่างเรื่อง ต่างวาระ เพื่อสอนธรรมะ หรือเผยแผ่พุทธธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่เข้ามาทำบุญ หรือปฏิบัติธรรมในวัด หรือพระธรรมเทศนาที่ท่านเดินทางไปเผยแผ่ในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานเอกชน เป็นต้น ส่วนมากเนื้อหาจะเน้นธรรมะที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธองค์ เช่น อัมมสวณมยกถา สันติกถา ปิติสัมโพชฌังคกถา หลักอริสราพของโลก หลักเตือนใจ ทิศทางของคนฉลาด ตนเป็นที่พึ่งของตน กรรมลิขิต สาระของชีวิต ผู้พิชิตโลก หลักสัมพันธภาพที่ดี วิธีของชีวิตรัก ชั่วสวรรค์ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนผู้รับฟังได้นำไปประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาชีวิตประจำวันดำเนินชีวิตตามร่มเงาของบวรพุทธศาสนา อันจะนำมาซึ่งความสงบสุข ตนเอง สังคม และประเทศชาติ บ้านเมือง

๒) สิ่งพิมพ์ประเภทการให้อโวาท

สิ่งพิมพ์ประเภทการให้อโวาท เป็นเอกสารและหนังสือที่รวบรวมเฉพาะบทให้อโวาทของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ที่ท่านให้อโวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ศิษย์วัด นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ในกับกับดูแลของท่าน โดยเฉพาะการให้อโวาทแก่พระนวกะผู้บวชใหม่ เนื้อหาจะเน้นเรื่องพระธรรมวินัย กิริยา มารยาท การนุ่งห่ม การดำเนินชีวิตในเพศสมณะที่ถูกต้อง ที่เหมาะที่ควรแก่สมณะสารูป เช่น มนุษย์กับการบวช บวชได้อย่างไร นวกานุสรณ์ คำขวัญและพร สหบาลศิษย์วัดขณะสงคราม พิมพ์เป็นเอกสารและหนังสือ เพื่อเผยแผ่แก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร ศิษย์วัด และประชาชนผู้สนใจใคร่ศึกษาทั่วไป

๔.๒ แนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส)

แนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) นั้น ท่านได้นำหลักและวิธีการเผยแผ่แบบบูรณาการตามที่ท่านพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก บางทีถ้าเราไม่ทำความเข้าใจให้ดี เราจะไม่เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ ขณะที่พูดถึงการเผยแผ่เชิงรับเราหมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศน์การ

สอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก หมายถึง การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการเผยแผ่เชิงรุก^{๕๒}

๔.๒.๑ แนวทางการเผยแผ่ในเชิงรุก

การเผยแผ่พุทธธรรมของคณะสงฆ์ ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ต้องให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการที่ถูกต้องชัดเจน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน องค์กรชาวพุทธกว้างใหญ่ไพศาล เหตุการณ์ในวงการพระพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นอยู่เสมอ ก่อให้เกิดความสับสนในหมู่ชาวพุทธ คนที่รับข่าวสาร แทนที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนา กลับเข้าใจผิด เกิดความหลงและเกิดความเสื่อม ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องดำเนินการทั้งในเชิงรุก และเชิงรับ

ลักษณะการเผยแผ่เชิงรุกเป็นความจำเป็นแต่ละยุคแต่ละสมัย พระสงฆ์ในอดีตทำการเผยแผ่เชิงรุกด้วยทำหน้าที่เป็นครูสอนเด็กและเยาวชน วัดในอดีตทำหน้าที่เป็นโรงเรียน เป็นสถานสงเคราะห์ งานทั้งสามงานนี้เป็นเรื่องเดียวกัน คือ งานเผยแผ่ เช่น การเทศน์ ปาฐกถา ทำสื่ออุปกรณ์สอนพระพุทธศาสนา งานศึกษาสงเคราะห์ เช่น การสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน การสอนธรรมศึกษา การให้ทุนการศึกษา การทำค่ายพุทธบุตร งานสาธารณสงเคราะห์ เช่น พัฒนาแหล่งน้ำ การตั้งธนาคารข้าว การสงเคราะห์ผู้ประสบภัย นี่เป็นวิธีการเผยแผ่ในเชิงรุก^{๕๓}

พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสุโส) เป็นพระนักเผยแผ่รูปหนึ่งที่มีคิดกว้าง มองการณ์ไกล และมีวิสัยทัศน์ ท่านได้เล็งเห็นความสำคัญของการเผยแผ่ในเชิงรุก ตามแนวทางการเผยแผ่ที่กล่าวแล้วข้างต้น ท่านเป็นทั้งครู นักการศึกษา และนักเผยแผ่ ปรากฏผลงานที่ท่านทำไว้ เช่น

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้เดินทางไปอบรมประชาชนภาคพายัพ ๑๐ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ อุตรดิตถ์ พิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร และเพชรบูรณ์

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้เดินทางเป็นผู้ร่วมคณะไปร่วมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ที่ประเทศพม่า

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เป็นอาจารย์สอนนักเรียนธรรมและบาลี ประจำสำนักเรียนวัดมหาธาตุ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ประกาศตั้งมหาสระวิทยาลัยขึ้น เพื่อให้เป็นสถานการศึกษาพระปริยัติธรรม ประจำวัดศรีบุรีรัตนาราม จังหวัดสระบุรี

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้เป็นหัวหน้าบอกบุญชาวสระบุรีให้ช่วยผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วม ได้สิ่งของช่วยเหลือเป็นอันมาก

^{๕๒}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๕๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ - ๑๔.

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้แสดงพระธรรมเทศนาสอนประชาชนชาวสระบุรีตามหมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ กินเวลา ๓ เดือนเศษ ได้ปัจจัยบูชาธรรมหนึ่งหมื่นบาทเศษ ได้จัดตั้งเป็นนิติ บำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์สระบุรี

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้ประกาศตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมของวัดชนะสงครามขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มแรกของการส่งเสริมการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัดชนะสงคราม ซึ่งในปัจจุบันได้ผลิตพระเปรียญธรรมชั้นสูง ๆ อย่างมากมาย

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ร่วมคณะไปเจริญสัมพันธไมตรีกับชาวพุทธในสหพันธรัฐมาเลเซีย

๔.๒.๒ แนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับ

การเผยแผ่ในเชิงรับ หมายถึง การเผยแผ่ด้วยการเทศนา อบรม การปฏิบัติ การบรรยายธรรม ที่พระภิกษุสงฆ์กระทำกันภายในวัดเป็นหลัก การเผยแผ่เชิงรับเมื่อกล่าวโดยรวมสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ ๓ ประเภท คือ ๑) การให้คำปรึกษา (Counseling) ๒) การบริการทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Academic Service) ๓) กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Activities)^{๕๔}

แนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับที่พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ท่านได้ดำเนินการได้ผลดีและเป็นที่ยอมรับนั้นมีมากมาย เช่น การอบรมพระนวกะตลอดไตรมาส เป็นแนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับที่พระธรรมทัศนาธร(ทองสุก สุธสฺโส) ในฐานะเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม ได้ให้ความสำคัญและเล็งเห็นว่า วัดชนะสงครามเป็นวัดใหญ่ใจกลางกรุง ในแต่ละปีจะมีกุลบุตรผู้สมัครเข้ามาอุปสมบทเป็นจำนวนมากและพระนวกะส่วนหนึ่งอยู่จำพรรษาตลอด ๓ เดือน การจัดให้มีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการจัดการเรียนการสอนพระนวกะในระหว่างพรรษาและนอกพรรษา เพื่อให้พระนวกะได้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ กติกาสงฆ์ ได้อย่างถูกต้อง^{๕๕}

แนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) นั้น มีหลากหลายทั้งในเชิงรุก อาทิ การเปิดพระอารามให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันทางพระพุทธศาสนา การทำวัตรสวดมนต์ การแสดงพระธรรมเทศนา การเจริญจิตภาวนา การเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนมาเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา เป็นต้น การส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถภายในวัด เข้าไปสอนพระพุทธศาสนาใน

^{๕๔}พระมหาท่วน สิริธมฺโม, "การให้คำปรึกษาและประชาสัมพันธ์", ใน หนังสืออนุสรณ์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๑๑, หน้า ๒๒๑.

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระราชวิมล (กฤษ กิตติวิโส), เจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.

โรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา การส่งเสริมบุคลากรในการเผยแผ่พุทธธรรมทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น

ส่วนแนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับนั้น ท่านได้จัดให้มีโครงการพัฒนาบุคลากรภายในวัด ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนปริยัติ และปฏิบัติ อันจะส่งผลให้บรรลุถึงปฏิเวธ อาทิ การเรียนการสอนภูมิธรรมพระนวกะ การฝึกกรรมนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่ บริการ ให้ข้อมูลข่าวสาร ทางพระพุทธศาสนา แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

แนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมทั้ง ๒ ประการข้างต้นนั้น เป็นอุดมการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ท่านต้องการยกระดับการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การใช้ปัญญาเพื่อสื่อสารธรรมะกับคนปัจจุบันคนสมัยใหม่ ให้ทราบถึงความทันสมัยของพุทธธรรมที่สามารถนำไปใช้ และแก้ไขปัญหาค้นคว้าได้ทุกยุคทุกสมัย สอนให้เข้าใจง่าย ๆ ด้วยภาษาคนบวกกับภาษาธรรม เพื่อขยายฐานการเผยแผ่พุทธธรรมแก่คนหมู่มาก โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจ ไม่คิดกำไรในระบบการค้า ไม่ตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยมตลาดการค้าขายข้อมูล การเผยแผ่ของท่านจะมุ่งสอนให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นในพระธรรม มากกว่ายึดติดในตัวท่านหรือในตัวพระสงฆ์ผู้เผยแผ่ แนวทางการเผยแผ่ของท่านจึงเป็นที่ยอมรับ นับถือ ศรัทธา นำศึกษา นำเชื่อถือ สะกิดใจ ก็นใจประทับใจแก่บุคลากรผู้สนองงานการเผยแผ่พุทธธรรม และพุทธศาสนิกชนที่ได้ รับรู้ รับฟัง รับทราบหรือรับชม ต่างก็นิยม ชมชอบ ตอบรับ สนับสนุน ส่งเสริม อุปถัมภ์บำรุงด้วยดีตลอดมา

๔.๓ คุณลักษณะพิเศษ หรือกุศโลบายของพระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ที่ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ

การศึกษาเรื่องคุณลักษณะพิเศษ หรือกุศโลบายที่พระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสฺโส) ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมนี้ เป็นการศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการเผยแผ่ของท่านที่ปรากฏออกมาทั้งรูปธรรมและนามธรรม อันหมายถึง อุปนิสัย อหิงสา ศีล การศึกษา การแต่งกาย กิริยามารยาท การก้าวเดิน การพูดจา การสร้างศรัทธา และการสำรวมในพระธรรมวินัย จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารข้อมูล การสัมภาษณ์ศิษยานุศิษย์ผู้ใกล้ชิด และพุทธศาสนิกชนที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษ และกุศโลบายในการเผยแผ่พุทธธรรม ที่ท่านนำมาประยุกต์ใช้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ส่วนตัวของท่าน พอประมวลได้ดังนี้

คุณสมบัติด้านอุปนิสัยและอหิงสา

พระเดชพระคุณท่านเป็นพระเถระที่เปี่ยมด้วยเมตตา ไม่อิจฉา ไม่ินินทา ไม่ว่าร้าย ไม่แข่งขัน ท่านเป็นพระเถระที่มีคุณสมบัติ คุณวุฒิ คุณภาพ คุณประโยชน์ และคุณธรรม ไม่ยึดติดในยศ

ไม่ยึดติดในสมณศักดิ์ มีความหนักแน่น อดทนอ่อนน้อมถ่อมตนกับผู้ใหญ่ ไม่ถือตัวกับผู้น้อย เป็นแบบอย่างแห่งความดีงาม ผู้ใหญ่ก็ให้ความเคารพ ผู้เสมอก็ก็นับถือ ผู้ผู้น้อยกว่าก็ให้ความนับถือ^{๕๖} มีความโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ชุมชน วางตนเหมาะสม^{๕๗} ยกย่องคนทำดี ปราณีคนทำเลว ท่านจะเน้นย้ำเสมอว่า คนที่มีความรู้มีการศึกษา แต่ขาดคุณธรรม ใช้ไม่ได้ เราจะต้องสร้างคนดีเพื่อควบคุมคนเก่ง จะต้องมีการพิจารณาสัมปโน ความรู้ต้องคู่คุณธรรม มีเมตตาริจิต เมตตา กรุณา ท่านจะมีเมตตาธรรมสูง มีน้ำใจเผื่อแผ่แก่ทุกคน ไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง ไม่มีอคติ ให้โอกาสทุกคนทำงานได้อย่างเต็มที่ ตามความรู้ ความสามารถ ความฉลาด ความถนัด ความใส่ใจ ไม่คลอบกำ ไม่แทรกแซง ไม่ให้แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย แต่ให้สมานฉันท์ สามัคคี^{๕๘} มีปฏิปทา ท่านเป็นพระเถระที่พูดน้อย พูดแบบระมัดระวัง มีการละเว้น ไม่เคยดูถูก รุกรานคน อ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระผู้ใหญ่ มีน้ำใจกับพระผู้น้อย คอยใส่ใจต่อเพื่อนเสมอ เป็นห่วงเป็นใย ไม่ถือตัว ไม่เย่อหยิ่ง เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เจ้ายศ^{๕๙} มีเมตตา กรุณา ไม่จำกัดกาลเวลา ไม่จำกัดสถานที่ ไม่จำกัดบุคคล ท่านเมตตา กรุณา ให้คำปรึกษาแนะนำสั่งสอนธรรมะเสมอ เมื่อลูกศิษย์กราบเรียนถามโดยไม่เกียจคร้าน ไม่หลบหนี เพราะความใจดีมีเมตตาธรรมของท่าน มีความเรียบง่าย ทักทายเป็นกันเอง ท่านดำรงสมณะเพศแบบเรียบง่าย เรียบร้อย ดีงามตามพระธรรมวินัย ที่สำคัญท่านทักทายเป็นกันเองกับลูกศิษย์เสมอ ไม่ถือตัว เป็นกันเอง แต่น่าเกรงขาม น่าเลื่อมใส ด้วยความดีในตัวท่าน^{๖๐}

คุณสมบัติด้านปฏิปทาดีลาจารย์วัตร

พระเดชพระคุณท่านเป็นพระเถระที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ใส่ใจในกิจวัตรของสงฆ์ ดำรงตนเหมาะสมในฐานะของพระมหาเถระเจ้าคณะปกครอง^{๖๑} มีศีลาจารวัตรงดงาม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใครเห็น แม้แรกพบ ย่อมเลื่อมใส เคร่งครัดในพระธรรมวินัย เรื่องพระธรรมวินัยหลวงพ่อกับท่านจะเคร่งครัดมาก เน้นไม่ให้เกิดความเสียหาย ทำอะไรท่านจะสอนให้คำนึงถึงชื่อเสียงของวัดก่อนเพราะเป็นวัดใหญ่ถ้าเสียหายจะกระเทือนไปทั้งวัดทั้งพระศาสนา ใส่ใจในการทำวัตรสวดมนต์ เรื่องกิจของสงฆ์ท่านจะสอนพระภิกษุสามเณรด้วยนะให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น ท่านจะไม่พูดมาก ไม่พูดมั่ว แต่จะ

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระพิศาลกิจจาภรณ์ (บุญมี ธีรปัญโญ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระราชวิมล (กฤษ กิตติวิโส), เจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระมหาประยูร สุขมงคล, วัดชนะสงคราม, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายประชุม เรืองวารี, ไวยาวัจกรวัดชนะสงคราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวอุไรศรี คณิงสุขเกษม, ที่วัดชนะสงคราม คณะ ๒, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระราชวิมล (กฤษ กิตติวิโส), อ้างแล้ว.

ทำให้ดูมาก ๆ ไม่ทำให้ดูมั่ว ๆ เป็นแบบอย่างทางอุดมคติ และทราบกันดีของพระภิกษุสามเณรในวัด^{๖๒} มีความกตัญญูเป็นเลิศ ท่านมีความกตัญญูต่ออุปัชฌาย์ครูบาอาจารย์ เป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกศิษยานุศิษย์ เป็นที่กล่าวขานว่า เป็นพระยอดกตัญญู ได้ดีแล้วไม่ลืมผู้มีพระคุณ^{๖๓} ศีลาจารวัตรข้อปฏิบัติของหลวงพ่อกำลังคนภายนอก หรืออยู่ห่างไกล อาจจะมองไม่รู้ ดูไม่เห็น แต่ข้าพเจ้ามองรู้ ดูเห็นว่า หลวงพ่อเป็นพระผู้เสียสละ ไม่สะสม นิยมทำวัตร บิณฑบาตประจำ ปฏิบัติธรรมดี จิตใจเยือกเย็น เป็นพระนักเสียสละอย่างแท้จริง ไม่สะสมไม่นิยมของเก่า จะเห็นได้ชัดว่า ท่านไม่สะสม ไม่นิยมของเก่า เช่น ลายคราม กังไส मुख หรือเครื่องประดับต่าง ๆ ที่กุฏิท่านอยู่ สมบัติของพระสงฆ์มีอยู่อย่างไรรู้ก็อยู่อย่างนั้น ไม่ขาดไม่หายหรือเพิ่มเติม ปัจจัยเงินทองของวัดไม่ยุ่งเกี่ยว มีไวยาวัจกรของวัดเป็นผู้เก็บ หลวงพ่อเก็บกวาด เช็ดถูกุฏิเอง ชักสรงจีวรเอง นิยมทำวัตร หลวงพ่อท่านถือการทำวัตรเช้า-เย็นเป็นกิจวัตรประจำวันที่สำคัญ ลงฟังพระปาฏิโมกข์เป็นประจำ ถ้าไม่มีกิจธุระที่จำเป็นหรืออาพาธแล้วไม่เคยขาด แม้ฝนจะตก เพราะฉะนั้น การเจริญพุทธมนต์ก็ดี สวดพระพุทธรูปมนต์ก็ดี ทุกสูตร ทุกบททุกคาถาสามารถสวดได้หมด จนเป็นที่ยอมรับกันว่า “ท่านสวดมนต์เก่ง” บิณฑบาตประจำ ออกบิณฑบาตเป็นประจำทุกเช้า โปรตญาตีโปรตโยมโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ยศถาบรรดาศักดิ์ พร้อมทั้งนำอาหารมาพิจารณา ฉันทฉลองศรัทธาญาติโยมทุกอย่าง ปฏิบัติธรรมดี หลวงพ่อเป็นพระนักปฏิบัติและเคร่งครัดในพระธรรมวินัยมาก ท่านมีกายที่สාරวมระว่าง มีวาจาที่เรียบร้อยไม่หยาบคาย ไม่เคยได้ยินคำด่าจากท่านเลยแม้แต่ครั้งเดียว มีใจที่เยือกเย็น สุขุม คนใจดี คนเราถ้าใจฝึกไว้ดีแล้ว การกระทำก็ดี คำพูดก็ดี และความคิดก็ดี ดีไปหมด จึงสามารถเป็นเครื่องกำหนดได้^{๖๔}

คุณสมบัติด้านการศึกษา

พระเดชพระคุณท่านเป็นพระเถระที่รักการอ่านหนังสือ ไม่ปล่อยเวลาให้ว่างเปล่า ท่านเป็นพระที่มีความรู้มาก รู้อรอบ รู้ลึก รู้แจ้ง เพราะท่านเป็นคนอ่านหนังสือมาก ชอบการศึกษาหาความรู้วิชาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ เวลาเข้าไปกราบท่าน ช่วงบ่าย ๆ หากไม่ไปกิจนิมนต์ จะเห็นท่านอ่านหนังสือเป็นประจำ จึงทำให้ท่านเทศน์เก่ง โดยเฉพาะท่านจะหยิบยกพุทธพจน์มาอ้างเป็นหลักฐาน ในการเทศนาเสมอ^{๖๕} ท่านจะเน้นการศึกษา ส่งเสริม สนับสนุน อุปถัมภ์ การศึกษาพระปริยัติธรรม เป็น

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระวิสุทธิสมโพธิ, วัดชนะสงคราม คณะ ๑๐, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายธีรเทพ ดวงอัมพร, วัดชนะสงคราม คณะ ๑๐, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูธรรมธรรมสมฤทธิ สมิริโก, วัดชนะสงคราม, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระสุนทรธรรณรส (สำราญ จนทโชโต), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๕.

พิเศษ ท่านได้ดำเนินการก่อตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีวัดชนะสงครามเป็นรูปแรก^{๖๖}

คุณสมบัติด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่ของท่านจะพูดด้วยสำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย ได้ภูมิปัญญา ได้สาระ น่าฟัง น่าศึกษา น่าวิจัย นำไปปฏิบัติได้ทันที ท่านเป็นพระเถระที่เพียบพร้อมด้วยปฏิบัติในการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน บริหารธรรม เป็นพระมหาเถระที่มีคุณธรรมส่งเสริมสมณศักดิ์สูงส่ง มั่นคง มั่งคั่ง มองการณ์ไกล ในการรักษาพัฒนา ชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์^{๖๗} ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่ให้โอกาส ส่งเสริมผู้น้อยให้พัฒนาความสามารถ ด้วยการสร้างแรงศรัทธา แรงจูงใจ และแรงบันดาลใจ ส่วนการเทศนาท่านเป็นนักเทศน์ที่มีความรู้เข้าใจในหลักธรรม มากด้วยประสบการณ์ หลักการ วิธีการ และเทศน์มีจุดมุ่งหมาย ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน เข้ากับยุคสมัย ไม่ปฏิรูปพระสัทธรรมที่เป็นแก่นแท้แน่นอน แม่นยำในหัวข้อธรรมะ มีสาระข้อคิดสะกิดใจ ให้ความบันเทิงในธรรม ไม่กล่าวล่วงล้ำล่วงเกินใคร ใส่ใจ และมีความรับผิดชอบต่อวัดวาและพระศาสนาอย่างสูงยิ่ง^{๖๘} เป็นพระนักเทศน์ประเภทน้ำเต็มขวด ไม่ใช่ครึ่งขวดหรือค่อนขวด คือ ท่านไม่โอ้อวดความรู้ที่มี ไม่อวดดี ไม่บ้ายอ ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ใคร ๆ แต่จะแสดงธรรมเทศนาที่ได้เนื้อหา สาระ ธรรมะ อรรถรส ครบถ้วน สมบูรณ์ เป็นที่ชื่นชม ชื่นชอบ และศรัทธาเลื่อมใสในความลึกซึ้งในพระพุทธานุภาพ และสำนวน ภาษา ลีลา ท่าทางที่ใช้ในการแสดงธรรมของท่าน^{๖๙} หลวงพ่อท่านเป็นพระเถระผู้เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพนับถือของข้าพเจ้ามาช้านาน หลวงพ่อท่านเป็นพระนักเผยแผ่ที่มีวิธีการเทศนาด้วยภาษาที่ไพเราะ เข้าใจง่ายได้ภูมิปัญญา พระธรรมเทศนาที่หลวงพ่อทางสถานีวิฑูญกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทำให้เห็นสัจธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ราวกับได้ ตี๋ม ชับ อาบ กิน ให้อิ่มเอมใจ^{๗๐}

พระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส) จึงเป็นพระเถระที่มีคุณลักษณะพิเศษที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ท่านมีทั้งคุณวุฒิ วัยวุฒิ และชาติวุฒิ อันหมายถึง ความรู้ พรรษา และสมณศักดิ์ ท่านมีความประพฤติดีงามตามพระธรรมวินัย วางตัวได้ดี มีระเบียบวินัย มีความจริงใจ ไม่ทอดทิ้งภาระธุระในพระศาสนา ทำหน้าที่ของพระอย่างสมบูรณ์แบบ คือ สั่ง สอน สนับสนุน และส่งเสริม แนะนำให้คำปรึกษาด้วยความปรารถนาดี ผิดอย่างไรคอยสั่ง ถูกอย่างไรคอยสอน ที่เรียกว่า คอยชี้ทาง

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายธีรเทพ ดวงอัมพร, อ้างแล้ว.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระราชวิมล (กฤษ กิตติวิโส), อ้างแล้ว.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระพิศาลกิจจาภรณ์ (บุญมี ธีรปณฺโณ), อ้างแล้ว.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระมหาประยูร สมฺมคโธ, อ้างแล้ว.

^{๗๐} สัมภาษณ์ แม่ชีอำพร สุขเจริญ, ที่วัดชนะสงคราม คณะโบสถ์, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๕.

บรรเทาทุกข์ คอยชี้สุขเกษมสันต์ คอยชี้ทางพระนฤพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัย ไม่ว่าคนรวย คนจน เข้ามาหาก็คงเย็นใจ กลับไปก็ยินดี

ส่วนกุศโลบายในการเผยแผ่พุทธธรรมนั้น ท่านใช้ทั้งศาสตร์ ศิลป์ และสื่อรวมกัน แบบเข้าใจ เข้าใกล้ และเข้าถึง ใช้ตัวเองเป็นเครื่องทดสอบ เป็นเครื่องทดลอง เรียนรู้ และแนะนำเข้าสู่การปฏิบัติจริง นิยมใช้ความสงบ สบายความเคลื่อนไหว ไม่ดู ไม่ดำ ไม่ว่าใคร ๆ แต่ใช้อุปมาอุปมัย สอนให้ผู้ทำผิดสำนึก รู้สึก ด้วยตนเอง ด้วยท่านนิยมใช้พระคุณที่พิเศษ ดีกว่าใช้พระเดชให้ผู้บ่อนอกแล้วเกรง ยกย่องคนดี มากกว่าคนเก่ง ไม่ใช้อำนาจข่มเหงรังแก สร้างแรงศรัทธาแรงจูงใจ แรงแบบดาลใจในการทำ ความดี หลีกหนีความเลว ท่านใช้กุศโลบายในการเผยแผ่พุทธธรรม ด้วยเน้นย้ำ สร้างความ แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ ผีก็หนีให้เกิดความดีงาม ความสุข ความเจริญ ทั้งแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

ส่วนรูปแบบ และแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม ของพระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของการใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน การใช้แนวทางการเผยแผ่ทั้งในเชิงรุก และในเชิงรับ รวมทั้งคุณลักษณะพิเศษ และกุศโลบายที่ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่าน เมื่อกล่าวโดยรวมจะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับพุทธวิธีการสื่อสาร กล่าวคือ

พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ท่านมีรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมตามวิธีการสอน หรือรูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

๑. รูปแบบสากัจฉา หรือ การสนทนา อาทิ การเทศนาแบบปุจฉา วิสัชนา หรือการสนทนาธรรม ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด เป็นวิธีการที่ท่านเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมเทศนาหรือผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การสอนมีความสนุกสนาน เป็นกันเอง และเป็นการสร้างความมีส่วนร่วมของผู้รับฟังธรรมะ โดยท่านจะทำหน้าที่ในการโยนคำสนทนาให้ขบคิดแล้วนำเข้าสู่จุดสรุป ซึ่งรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมส่วนนี้เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ และทรงสรรเสริญว่า "การสนทนาธรรมตามกาลเป็นอุดมมงคล"

๒. รูปแบบการบรรยาย เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระธรรมทัตตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ท่านใช้ในที่ประชุมหรือการเผยแผ่ทางวิทยุกระจายเสียงเป็นส่วนมาก การเผยแผ่ในรูปแบบนี้จะเป็นการบรรยายพุทธธรรมแก่ผู้ฟังที่มีความรู้ หรือมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นในขั้นพื้นฐานมาบ้างแล้ว

๓. รูปแบบของการตอบปัญหา โดยในการตอบปัญหาของท่านจะมุ่งเน้นตอบตามลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบที่เหมาะสม เพราะผู้ถามย่อมถามด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกันไป

นอกจากนี้ ท่านยังมีวิธีการนำเสนอพุทธธรรม ตามเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า โดยท่านนำเทคนิคเหล่านั้น มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรม ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยแบ่งได้ ๔ ประการ คือ การนำเสนอโดยตรง การนำเสนอโดยเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย การ

นำเสนอโดยเชื่อมโยงสถานการณ์ และการนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนมาประกอบ

และท่านยังได้นำรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสาวกมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านด้วย อาทิ

รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ของพระอัสสชิ คือ การเผยแผ่ด้วยการใช้การสื่อสารทางอาการสำรวมผ่านสื่อบุคคล อันได้แก่ ตัวท่านเอง เพื่อสร้างศรัทธาปสาทะแก่ผู้พบเห็น

รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสารีบุตร โดยท่านได้นำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยการเริ่มต้นสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคย เผยแผ่ด้วยมุ่งเน้นเนื้อหาสาระไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน ใช้สำนวนภาษาที่นุ่มนวล สละสลวย ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ และท่านจะตั้งใจสอนโดยเคารพทุกครั้ง

รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระโมคคัลลานะ โดยท่านได้นำเอาวิธีการใช้ฤทธิ์ อันได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล เพื่อเป็นการนำคนเข้าหาพุทธธรรม หรือเป็นการใช้จิตวิทยาในการสอน

รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระมหากัสสปะ โดยท่านได้นำเอาวิธีการเผยแผ่ที่มุ่งเน้นการรักษาพุทธพจน์ ซึ่งสามารถรักษาคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ได้ นอกจากนี้รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านยังมีความสอดคล้องกับหลักนิเทศศาสตร์อยู่มาก กล่าวคือ

พระธรรมทศนาธร (ทองสุก สุธาสโร) ในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) ท่านมีคุณสมบัติของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมหรือผู้ส่งสารที่ดี ด้วยท่านมีคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่สำคัญ ๆ คือ ความน่าเชื่อถือ ความน่าเลื่อมใสของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร (Source Credibility) อันประกอบด้วยปัจจัย ๕ คือ

๑. ท่านเป็นผู้มีความสามารถ (Competence) อันได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ในข้อมูลข่าวสาร หรือเรื่องที่จะสื่อสาร และการส่งสารของผู้ส่งสาร รวมทั้งความสามารถในการจัดควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสาร เช่น ควบคุมอารมณ์ไม่ให้ตื่นเต้นในขณะพูด หรือในขณะทำการสื่อสารได้ดี เป็นต้น

๒. ท่านเป็นผู้มีคุณลักษณะ หรือบุคลิกลักษณะ (Character or Appearance) คือ มีบุคลิกลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายใน เป็นผู้ส่งสารที่มีความเฉลียวฉลาด เป็นผู้ที่มีไหวพริบที่ดี สามารถที่จะตัดสินใจกระทำในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม แสดงออกต่อผู้รับสารทั้งลักษณะการให้ความอบอุ่น เป็นที่น่าไว้วางใจ ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านยิ่งขึ้น

๓. ท่านเป็นผู้มีความสุขเยือกเย็น (Composure) และความคล่องแคล่วในการสื่อสาร หมายถึง การไม่มีอาการที่แสดงถึงความตื่นเต้นหวาดกลัว หรือไม่แสดงถึงความไม่สามารถควบคุม

อารมณ์ ความรู้ในขณะทำการสื่อสารของผู้ส่งสาร การไม่ตั้งใจที่จะใช้คำใดคำหนึ่งอันแสดงอาการทางประสาท เช่น เอ้อ อ้อ อ้า ในเวลาพูด ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกต่อต้านในฐานะผู้ส่งสาร

๔. ท่านเป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับหรือเป็นที่รู้จักทางสังคม (Socialbility) การเป็นคนที่มิชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ทำให้ได้รับความรู้สึกที่ดีจากผู้รับสาร ผู้รับสารจึงให้ความนิยม เชื่อถือ

๕. ท่านเป็นคนเปิดเผย (Extroversion) การเป็นคนเปิดเผยของท่านเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่สร้างความไว้วางใจต่อตัวท่านเอง โดยการให้ข้อมูลที่เพียงพอและการไม่ปิดบังข้อมูลของท่านในขณะสื่อสารซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองและรู้สึกไว้วางใจ ชวนให้เกิดศรัทธา ปสาทะ และคล้อยตามได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่ เนื้อหาของสาร (Message) หรือพุทธธรรมที่ท่านนำเสนอมีทั้งลึกซึ้ง และเข้าใจง่าย มีส่วนประกอบที่เหมาะสมแก่ผู้รับฟัง คือ มีการเข้ารหัสสาร ด้วยการแสดงออกมาเป็นสารทั้งที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน หรือที่ไม่ใช่ภาษาพูด คือ การแสดงออกทางกิริยาท่าทาง หรือทางกายภาพที่ดีมีสมณะสัญญา มีการสร้างโครงสร้างของสารที่สมบูรณ์ อันประกอบด้วย คำนำ หัวเรื่อง เนื้อหา และบทสรุปที่ชัดเจน เนื้อหาของสารที่สื่อออกมามีหลากหลายรูปแบบ อาทิ เนื้อหาธรรมะทั่วไป เนื้อหาเฉพาะ หรือเนื้อหาประเภทวิชาการ ที่สำคัญเนื้อหาของสารที่ท่านสื่อออกมา มีความถูกต้อง ชัดเจน เป็นเรื่องจริง สมเหตุสมผล เป็นเรื่องที่คนสนใจ เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับกาลเวลา มีชีวิตชีวา มองเห็นภาพ มีอรรถรส ชี้หลักการธรรม นำสาระ ได้ธรรมะชัดเจน สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน หรือแก้ไขชีวิตที่มีปัญหา พัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นได้

มีการใช้สื่อหรือช่องทาง (Channel) ในการส่งสาร หรือเผยแผ่พุทธธรรมที่หลากหลาย มีทั้งสื่อบุคคล อันได้แก่ ตัวท่านเองที่เป็นสื่อบุคคลที่สำคัญ ในการทำให้ผู้ได้รับสาร หรือรับการเผยแผ่เกิดศรัทธา ด้วยความเป็นผู้มีกุศโลบายในการเผยแผ่พุทธธรรม ด้วยเน้นย้ำสร้างความแจ่มแจ้ง ชูใจหาญกล้า ร่าเริง ให้แก่ผู้รับสาร นอกจากนั้นท่านยังได้ใช้สื่อมวลชน คือ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ อาทิ การจัดพิมพ์หนังสือมากมายเพื่อใช้ในการเผยแผ่พุทธธรรมไปยังผู้รับสาร ทุกระดับชั้น นับตั้งแต่พระภิกษุ สามเณร ศิษยานุศิษย์ ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไป

และก่อนการนำเสนอสาร หรือการเผยแผ่พุทธธรรมในแต่ละครั้งนั้น ท่านได้มีการวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้รับสาร (Receiver) อันได้แก่ ทักษะในการสื่อสาร ทศนคติ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม ก่อนการนำเสนอสารทุกครั้ง เนื้อหาของพุทธธรรมที่ท่านเผยแผ่จะแตกต่างกันตามลักษณะของผู้รับสาร อาทิ พระภิกษุสามเณร ท่านจะเน้นให้เคร่งครัด ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา ใฝ่ปฏิบัติ ในพระธรรมวินัย ในพระกรรมฐาน หมั่นสร้างคุณงามความดี หรือท่านเน้นเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง ข้าราชการ เน้นเรื่องการปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท และการพิทักษ์รักษาพระราชราษฎรตาม

กฎหมายบ้านเมือง เยวชน เน้นการเผยแผ่ด้วยการใช้สื่อเข้ามาช่วยในการสอน การนำเสนอในรูปแบบที่แปลกใหม่ ได้สาระ สร้างสรรค์ ไม่จำเจ ไม่มอมเมาประชาชนทั่วไป ท่านได้เน้นเรื่อง ทาน ศีล ภาวนา การรู้จักสามัคคี สมานฉันท์ การไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก การมีสติสัมปชัญญะ และการมีความอดทนอดกลั้นในการอยู่ร่วมกัน

ดังนั้น รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธรร (ทองสุก สุธสฺโส) ที่นำเสนอไปแล้วข้างต้นนั้น มีความถูกต้องตามหลักกระบวนการการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้าของพระสาวก และการสื่อสารตามหลักนิเทศศาสตร์โดยแท้